

SLUTRAPPORT 2 FRÅN PROJEKTET LÄSKONSTER

LITTERATURHUS

RUM FÖR LÄSKONSTER

LITTERATURHUS – RUM FÖR LÄSKONSTER

Slutrapport 2 från projektet Läskonster

Red: Solveig Hedenström och Lena Lundgren

Foto: Lisa Eriksson, Jan Nylander

Omslagsfoto: Ann Catrine Ericsson

Illustrationer: Carina Bodström, s. 41 – 45

© Författarna och Länsbibliotek Gävleborg Uppsala 2011
ISBN 978-91-979032-1-9

Grafisk form: Johan Olsson, Schlook-a-ling

Tryckeri: Exakta

Skriften kan beställas från Länsbibliotek Gävleborg Uppsala
Tel. 018 – 611 66 21

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

FÖRORD 5

LÄSKONSTER OCH LITTERATURHUSIDÉN 6

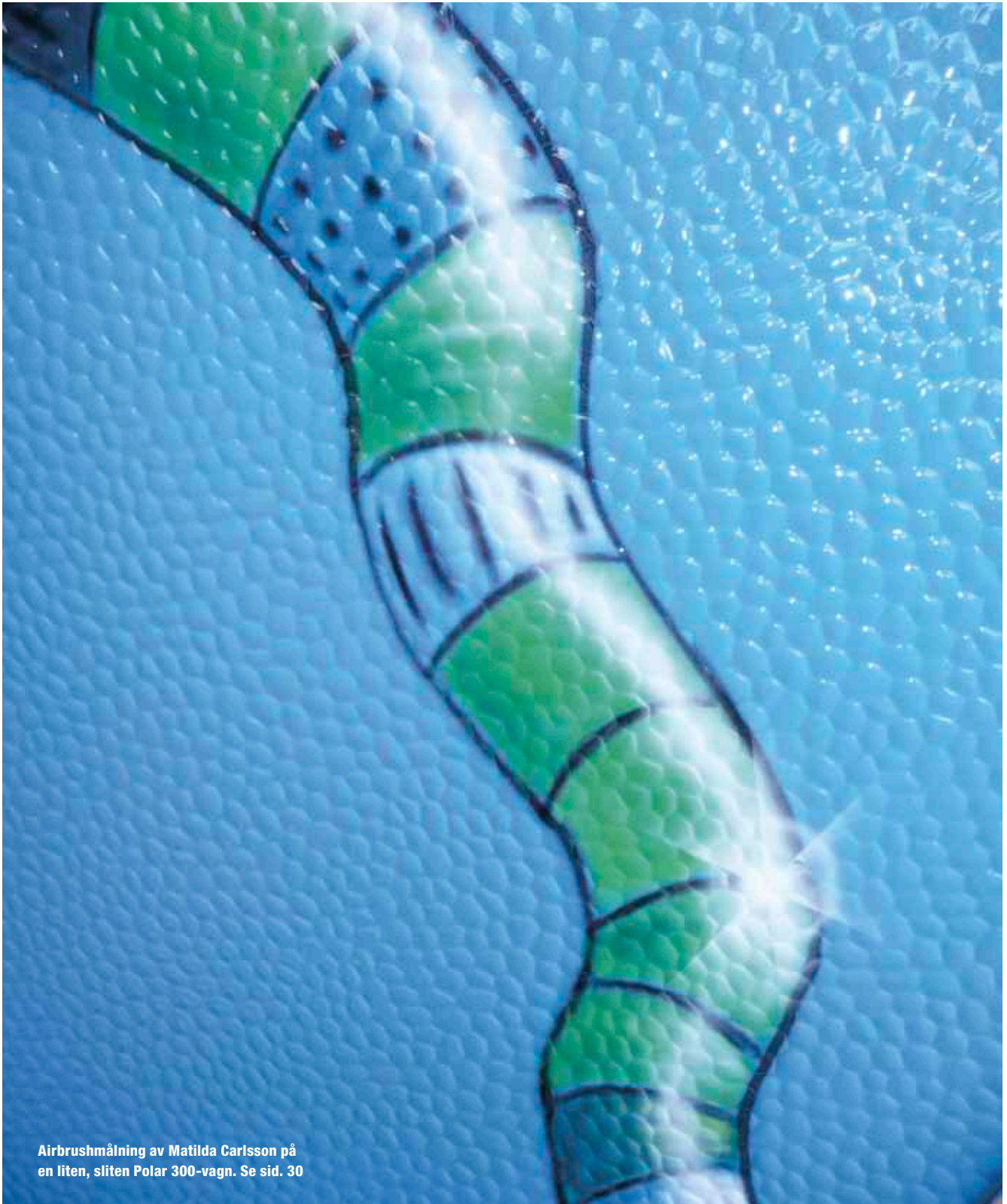
LITTERATURHUSEN – RUM FÖR LÄSKONSTER 9

Östergötland: Squoosch, ett webbaserat litteraturhus	10
Värmland: Kompetens- och kulturnätverk	12
Stockholms län: Litteraturhus = bibliotek?	15
Alla sorters Läskonster i Tyresö	20
Sörmland, Västmanland och Örebro län: Bubblan – berättelser på väg	28
Uppsala län: Det vandrande Berättarskåpet och en mötesplats för fortbildning	34
Gotland: Nätverk som litteraturhus	37
Dalarna: Litteraturfestival och ett regionalt kulturnätverk	39
Gävleborg: Litteraturhuset i Sandviken	41
Intervju med Åsa Wirén Jonsson	46

EFFEKTUTVÄRDERING 48

AVSLUTNING 55

LITTERATUR 58

Airbrushmålning av Matilda Carlsson på en liten, sliten Polar 300-vagn. Se sid. 30

FÖRORD

DET TVÅÅRIGA PROJEKTET "Läskonster – nya former för lässtimulans" avslutades hösten 2009 och 2010 publicerades slutrapporten med samma namn. Efter det egentliga projektets slut, som ett tredje år, har projektet följts upp med ytterligare aktiviteter. Dessa redovisas i denna "allra sista slutrapport".

I MÅLEN FÖR LÄSKONSTERPROJEKTET ingick att bygga upp regionala "litteraturhus" i någon form. Den delen av projektet var bara påbörjad 2009 och kunde alltså inte redovisas fullt ut i den första rapporten. Under 2010 har arbetet med "litteraturhusen" pågått och här berättar vi om de olika uttryck som "litteraturhusen" har tagit sig, fysiska, digitala, mobila och som nätverk. "Litteraturhus" som begrepp problematiseras och diskuteras och de regionala varianterna kan förhoppningsvis bli grunden för en fortsatt diskussion om definitionen av litteraturhus. Är det ett bra och utvecklingsbart begrepp eller är det ett hinder som begränsar det lässtimulerande arbetet?

EVA BERGSTEDT GJORDE, som extern utvärderare, en resultatutvärdering av Läskonsterprojektet 2009. Den sammanfattades i rapporten. Men hur ser de mera långsiktiga effekterna ut av detta omfattande projekt? Det är sällan effektutvärderingar görs i biblioteksvärlden och vi tyckte att det kunde vara intressant att följa upp utvärderingen från 2009. Vi ville nu ta reda på om, och i så fall hur, projektet Läskonster gjort varaktiga avtryck hos projekt-deltagarna. På Länsbibliotek Gävleborg Uppsalas

uppdrag gjorde Eva Bergstedt en effektutvärdering med i stort sett samma upplägg som den tidigare utvärderingen för att resultaten skulle kunna jämföras och effekterna ringas in. En sammanfattning redovisas här. De fullständiga rapporterna från utvärderingarna finns att hämta på Länsbiblioteks Gävleborg Uppsalas hemsida.

LÄNSBIBLIOTEKEN I MELLANSVERIGE, LIM, har sedan 2001 samarbetat kring utveckling av barnbiblioteksarbetet. Inom detta samarbete har två böcker tidigare publicerats, *Studier av barn- och ungdomsbibliotek – en kunskapsöversikt* (2007) och *Barnet, platsen, tiden – teorier och forskning i barnbibliotekets omvärld* (2010). Inom ramen för Läskonsterprojektet publiceras nu en tredje bok, denna gång om lässtimulerande arbete, *Barnbibliotek och lässtimulans – delaktighet, förhållningssätt, samarbete* (2011). Boken är en resonande metodgenomgång av 93 lässtimulerande projekt författad av Amira Sofie Sandin, högskoleadjunkt vid Institutionen Biblioteks- och informationsvetenskap/Bibliotekshögskolan (BHS) vid Högskolan i Borås. Denna bok publiceras separat och tas alltså inte upp i denna rapport.

VI TACKAR KULTURRÅDET som med sitt bidrag har möjliggjort Läskonsterprojektet, effektutvärderingen och de tre böckerna, som vi hoppas ska bidra till utvecklingen av de svenska barnbiblioteken.

Uppsala i augusti 2011
Styrgruppen för projektet Läskonster

LÄSKONSTER OCH LITTERATURHUSIDÉN

DE NIO LÄNSBIBLIOTEKEN I MELLANSVERIGE, LIM, har i olika konstellationer samarbetat om utveckling av barnbiblioteken sedan 2001. Från arbetet med en ny målsättning för barnbiblioteken, *På barns och ungdomars villkor*, till *Läskonster – Nya former för lässtimulans*, som är det fjärde i raden av projekt som syftar till att omsätta FN:s konvention om barnets rättigheter i biblioteks vardagen. Det lässtimulerande arbetet, en av grundstenarna i biblioteksarbetet, hade kommit i skymundan i utvecklingsarbetet och det fanns ett behov och en lust att få fokusera på förmedlingen av boken och berättelsen. LesArt i Berlin, vars hela verksamhet är inriktad på att få barn att uppleva litteraturen med alla sinnen, med bild, drama, dans och musik för att stimulera till läsning, visade på en spännande väg.

DEN STATLIGA UTREDNINGEN Aktionsgruppen för Barnkultur utgjorde ytterligare en sporre för länsbibliotekens konsulenter och utvecklingsledare. I betänkandet *Tänka framåt, men göra nu – så stärker vi barnkulturen* (SOU 2006:45) fanns ett förslag om utveckling av regionala litterära centra eller tankesmedjor där olika yrkesgrupper tillsammans skulle kunna arbeta fram nya sätt att väcka barns och ungas lust till läsning.

ETT TYDLIGT UTTALAT BEHOV av fortbildning och fördjupning för barnbibliotekspersonal fanns också med bland drivkrafterna till *Läskonster*. Tankarna om Barnkonventionen och LesArt/Litterära centra/Litteraturhus flätades samman med behovet

av fortbildning och idén till *Läskonster* var född. Intresset var överväldigande stort och projektet samlade ett 80-tal deltagare från nio län, Dalarnas, Gotlands, Gävleborgs, Stockholms, Uppsalas, Värmlands, Västmanlands, Örebro och Östergötlands län.

Läskonster hade följande utgångspunkter:

Barnkonventionen

FN:s konvention om barnets rättigheter omsatt i bibliotekspraktiken var en självklar grund för projektet. Vi talade om vikten av att göra barnen delaktiga, att fråga dem om vad de tycker och tänker och att visa att bibliotekspersonalen tar dem och deras åsikter på allvar. I efterhand kan vi se att det i *Läskonster* snarare kom att handla om de punkter i *På barns och ungdomars villkor* som betonar att biblioteket ska vara ett roligt ställe där det händer saker, att biblioteket ska vara en del av samhällets nätverk när det gäller kulturupplevelser och att biblioteket ska stimulera till nyfikenhet och läslust.

Det vidgade textbegreppet

Med inspirationen från LesArt var ”det vidgade textbegreppet” en annan självklar utgångspunkt för projektet. Alla konstnärliga uttrycksformer är texter som berättar något. Biblioteken har av tradition mest arbetat med skrivna texter men bilder i barnböcker är konst för barnen och det finns nära kopplingar mellan barnböcker, barnfilm, teater och musik för barn. Men hur kunde ”det vidgade

textbegreppet” ytterligare gestaltas i verksamheten för barn på biblioteken? Kunde det innebära att man tog in andra kompetenser i biblioteket, att man samarbetade med andra aktörer inom kulturområdet eller med andra människor som kan bidra med något som saknas på biblioteket? Med Läskonster ville vi uppmuntra all slags kontaktskapande verksamhet och samarbete med resurspersoner, institutioner och föreningar i projektdeltagarnas närmsta omvärld. Vi ville testa en breddning på tvärs över kulturformerna på både lokal och regional nivå.

”Alla ska med”

LIM-området omfattar över hundra kommuner och barnverksamheten bedrivs med nödvändighet på hundra och en olika sätt. Resurser beträffande rum, medier och personal varierar stort och det var en utmaning att hitta former för projektet som kunde intressera och passa deltagare med helt olika utbildning och förutsättningar. Det gällde att försöka inspirera *alla* att påbörja, utveckla och/eller förbättra det egna lässtimulerande arbetet utifrån den nivå, som man själv eller biblioteket befann sig på. Det som är självklart på ett bibliotek kan vara ett stort framsteg på ett annat bibliotek.

Former

I tidigare projekt hade vi erfårit att internat från lunch till lunch, omvärldsorientering genom goda föreläsare, tid för erfarenhets- och idéutbyte, studieresor och att på hemmaplan testa det man hör

talas om, var goda former för utvecklingsarbete. För att inte kraven skulle bli alltför stora på deltagarna bestämde vi att experimenterandet på hemmaplan bara skulle redovisas muntligt i mindre grupper och dokumenteras i korta skriftliga rapporter. Bloggar var relativt nytt när projektet startade och en sådan skapades för erfarenhetsutbyte mellan deltagarna.

Marknadsföring

Eftersom länsbiblioteken i Mellansverige hade, och har, som en gemensam uppgift att förändra bilden av det moderna biblioteket, passade Läskonster in i de insatser som planerades. Marknadsföring utanför biblioteksvärlden, helst i nya former, blev en viktig del av projektet.

LesArt i Berlin – en viktig inspirationskälla

ATT PROJEKTET SKULLE GE MÖJLIGHET att pröva nya sätt att arbeta med lässtimulans var ett av fyra mål, men för Läskonster fanns också ett par högre ställda mål. Vi siktade mot att det, vid projekttidens slut, skulle finnas en eller flera verksamheter som fungerade som ”litteraturhus” eller centrum för Läskonster. Vi skulle också arbeta för att hitta ekonomiska förutsättningar för ett par långsiktigt verksamma arenor som samlar olika kompetenser för experimenterande kring lässtimulans för barn och unga. Vi gled medvetet på ordet ”litteraturhus” för vi insåg det orealistiska i att inom projekttiden

åstadkomma detta. Vi ville utforska idén och Läskonsters "litteraturhus" skulle kunna ta sig fysiska, virtuella, mobila eller nätverksbaserade uttryck.

EUROPAS ENDA LITTERATURHUS FÖR BARN, LesArt, var alltså en viktig inspirationskälla för Läskonster, men vad är LesArt? Hur ser verksamheten ut? Varför drog vi in begreppet i projektet? Kan biblioteken fungera som litteraturhus? Vad är skillnaden mellan bibliotek och litteraturhus?

LESART ÄR EN BYGGNAD, ett hus i fem våningar där rummen har olika teman. Alla ytor används för installationer som utgör "ingångar" till litteraturen. Fönster, dörrar och trappsteg, allt används och inspirerar. Verksamheten kom till stånd efter murens fall med syftet att förena Berlins olika delar genom sin verksamhet med barn och unga. Idén är att arbeta med litteraturen som en konstform bland andra ger barnen en möjlighet att förstå sig själva, sin närmiljö och världen. Personalen består av fem heltidsanställda: chef, programansvarig, programassistent, tekniker och administratör. Därutöver finns åtta personer med LesArt som bissyssa. Frilansarna har vitt skilda bakgrunder, det kan vara som berättare, journalist, poet, bibliotekarie, forskare, teaterlärare, fotograf, skådespelare, musikpedagog, illustratör, retoriklärare, litteratur- och konstvetare eller kommunikationsdesigner. De ansvarar enskilt eller i olika kombinationer för ett trettiotal "events" som erbjuds grupper av barn och tonåringar. Eventen tar fasta på något uttryck, estetiskt eller sinnligt, i olika litterära verk som kan tilltala barnen och väcka läslusten. Den littera-

tur man arbetar med är de böcker som sedan 1996 nominerats till Deutscher Jugendlitteraturpreis. Alla idéer och koncept för events är dokumenterade i en särskild samling: vilken rekvisita och material man använt, vilka idéer för eget skapande i form av collage, dikter, pantomimer, skulpturer, talk shows, skådespel m.m. som fungerat väl. Konzepten är inte avsedda att användas i vilket sammanhang som helst, därför sprids de inte. Däremot är alla som arbetar med förmedling av litteratur välkomna att personligen, eller i grupp, ta del av denna idébank. Förutom verksamheten för barn och unga ger man också längre och kortare fortbildning för pedagoger, bibliotekarier, bokhandelsmedhjälpare och studenter inom dessa områden. Förutom den särskilda boksamlingen med Deutscher Jugendlitteraturpreis inrymmer LesArt också en samling böcker som utspelar sig i Berlin, en lokalsamling alltså, som används i events av olika slag på plats i staden. LesArt tar emot studiebesök från hela världen och sprider också sitt koncept genom att själva åka ut. Till exempel kan man läsa om ett besök i Hongkong och Kina under fliken LesArt elsewhere på webbplatsen.

EN GRUPP SVENSKA barn- och skolbibliotekarier besökte LesArt under en studieresa 2005 och blev mycket inspirerade. Chefen Sabine Mähne har också föreläst på Svenska barnboksinstitutet. LesArt-konceptet har vunnit spridning genom Läskonster, ännu inte i form av en byggnad men väl i form av flera verksamheter som fungerar som "litteraturhus" eller centra för "läskonster".

Solveig Hedenström, Lena Lundgren

LITTERATURHUSEN

RUM FÖR LÄSKONSTER

Så hur blev det då? Vilka olika uttryck har litteraturhusidén tagit sig i de nio län som deltog i Läskonsterprojektet? I det följande berättar konsulenterna från de olika länen kortfattat om vad som hänt just i deras län.

ÖSTERGÖTLAND

SQUOOSH, ETT WEBBASERAT LITTERATURHUS

”SYFTET ÄR ATT UTVECKLA det lässtimulerande arbetet via ostgotabibliotek.se genom att tillföra idén med ett litteraturhus på webben. Målet är att bygga ett hus med många spännande rum att upptäcka för alla åldrar. I rummen möter boken/litteraturen olika konstformer. Huset skall vara lätt att bygga ut och möblera om när nya idéer dyker upp. Besöken i husets olika rum bygger på interaktion och ska inspirera till eget skapande. På väggar och hyllor finns gott om plats för nyförvärv. Kökets skafferi är stort och välfyllt - här ska finnas möjligheter att knyta kontakter mellan kulturaktörer, bibliotekspersonal, pedagoger m.fl.”

OVANSTÅENDE FINNS ATT LÄSA i den första skissen över ett webbaserat litteraturhus i Östergötland. Redan tidigare har Länsbibliotek Östergötland utvecklat Barnens östgotabibliotek, novelltävlingen Unga berättare och Östgotabibliotek.se, med rika möjligheter för alla att ta del av och dela med sig av läslust i olika format.

LÄNSBIBLIOTEK ÖSTERGÖTLAND har som ett systerprojekt till Läskonster drivit Bokens alla sidor. Redan tidigare har barn och unga kunnat skicka in dikter och noveller till Barnens Östgotabibliotek och litteraturhusidéerna omsattes här till ett komplement till de övriga webbaserade tjäns-

terna nämligen Skrivlustsidan Squoosh¹. Här finns utmaningar, tävlingar, inspiration och tips! Det är en sida för alla som gillar att skriva, men också för den som inte har kommit igång ännu. Målgrupp är i första hand barn och ungdomar mellan 12 och 16 år, men vem som helst som känner sig manad är välkommen att Squoosha!

HUR Börjar man? Vad ska man tänka på? Vad gör man om idéerna tar slut? Kan man skriva om vad som helst? Kan man skriva var som helst? SMS-ord, nyord, slangord – vilka ord och vilken form ska man välja för sitt skrivande? Vill man gå en skrivarkurs, så finns författaren Titti Knutssons WRITE ON i fem avsnitt. En egen bok skapar man i Solentros bokskaparprogram.

ÄN SÅ LÄNGE SAKNAS MÖJLIGHET att skriva direkt på sidan och att kommunicera med andra i en skivarblogg eller liknande – något som vi vet att ungdomar frågar efter. Man kan dock skicka in sin text som pdf, vilken laddas upp i bläddringsbar form.

NINNI SÖDERBERG, BIBLIOTEKARIE vid Åby bibliotek i Norrköping, har deltagit i utvecklingen av sidan.

¹ Squoosh betyder att man anpassar bokstäverna/typsnittet i ett ord för att skapa en visuell effekt eller för att få ordet att passa in i ett givet utrymme på sidan.

Hon har hållit i kontakterna med elever och lärare vid Hultdalsskolan. Illustrationer, tilltal och ordval har testats på ungdomar. Det ledde till att bilder beställdes, som vi inte alls trodde på i första hand, och att flera ord fick bytas ut. Det var också meningen att ungdomarna skulle ha testat sidan innan den publicerades i skarpt läge, men tiden räckte inte till.

FÖRUTOM DEN DIREKTA MÅLGRUPPEN, ungdomar, kan också biblioteken ha glädje och stöd av Squoosh i det lässtimulerande arbetet. Det kan handla om att bjuda in ungdomar till biblioteket på workshops och skrivarkurser, med eller utan författare. En enda utmaning kan bli en lång berättelse och stafettskrivning med fler inblandade kan bli ett spännande skrivprojekt och kanske t.o.m. en bok. I samarbete med skolor kan Squoosh användas inom Skapande skola.

SQUOOSH KOMMER ATT PRESENTERAS för barnbibliotekarierna i Östergötland. Då får vi diskutera vad som krävs för att sidan ska bli en naturlig del av bibliotekens arbete med lässtimulans på webben. Skrivlustsidan är även tänkt att vara en hjälp och ett verktyg för pedagoger. Innehållet ger stöd i arbetet med att fullfölja kursplanen i svenska för grundskolan i den nya läroplanen, Lgr11.

NÄSTA STEG BLIR ATT SAMLA ihop tankar, synpunkter och anteckningar för att se vad som saknas och behöver göras för att utveckla Squoosh vidare. Vi har fått nyttiga synpunkter och användbara idéer från ungdomarna på Hultdalsskolan, som har testat sidan nu när den är ”klar”. Det som är bra, kan alltid bli bättre!

Logga in på www.squoosh.se och se vad som händer!

Annika Holmén

FAKTA

Östergötlands webbaserade litteraturhus är framtaget inom projektet Bokens alla sidor 2008-2011, med stöd från Statens kulturråd.

Webbsidan drivs av Länsbibliotek Östergötland, www.lansbibliotek.ostsam.se och är skapad i Joomla, en open sourcelösning.

Webbredaktör är Annika Holmén, Länsbibliotek Östergötland annika.holmen@ostsam.se

Hur gör andra, författare och copywriter delar med sig av sina bästa skrivtips: Ingelin Angerborn, Stefan Casta, Jens Clausen, Pernilla Gesén, Ritta Jacobsson, Titti Knutsson, Niklas Krog, Henrik Larsson, Marie-Chantal Long, Johanna Nilsson och Annika Thor.

Write On, skrivarkurs: Titti Knutsson, författare, och Emma Håkansson, inläsare.

Illustrationer av Seamus Flanagan www.flingstudio.com och Lovisa Lesse www.lesse.se

Foton från Östgötabibliotekens bildbank på Flickr.

www.lansbibliotek.ostsam.se/bildbank-pa-flickr

Solentros bokskaparprogram www.solentro.se

Producerad av Hollies Reklambyrå i Norrköping www.hollies.nu

VÄRMLAND

KOMPETENS- OCH KULTURNÄTVERK

I VÄRMLAND HAR PROJEKT LÄSKONSTER utvecklats till, i första hand, ett litteraturhus i form av ett kompetens- och kulturnätverk för barnbiblioteken i länet. All personal som arbetar med barnverksamhet ska få möjligheter att pröva på andra konstformer för att vidareutveckla sitt lässtimulerande arbete med barn och unga.

Regional fortbildningsserie

Under 2009-2010, parallellt med det ”stora” projektet, pågick en regional fortbildningsserie i Läskonsteranda, för att ge all barnbibliotekspersonal nya verktyg att arbeta med, skapa kontakter och bygga nätverk med andra kulturaktörer. Syftet har varit att underlätta utvecklingen av nya samverkansformer med andra kulturutövare. Ett annat syfte är att marknadsföra bibliotekspersonalens förvärvade kunskaper och den roll deras lässtimulerande arbete kan inta i barn och ungas läraprocesser. Målet är att barnbiblioteket ska bli en arena för samarbeten mellan barnlitteratur och andra konstformer.

LÄNETS BARNBIBLIOTEKSPERSONAL har erbjudits flera workshops inom olika konst- och kulturområden. Tillsammans med kulturarbetare inom olika konstformer har de fått pröva på olika sätt att vidga textbegreppet med utgångspunkt från boken och berättelsen, bl.a. dans, drama, berättande, röstträning, barnteateranalys, information om nyutkommen barn- och ungdomslitteratur och skivrarverk-

stad. I dansworkshopen, Att läsa med kroppen, berättade en danspedagog om dansmetodik och deltagarna fick gestalta Maud Mangolds och Sassa Buregrens bilderbok *Trutsommar* med danssteg och rörelser och bakgrundsmusik. För att utveckla berättande och alternativa bokprat fick deltagarna berätta fritt med hjälp av bilder och gruppvis bygga ihop en berättelse utifrån ett givet tema i en berättarworkshop ledd av två barnbibliotekarier från Karlstad. I en teaterworkshop dramatiserades boken *Jag vill inte gå och lägga mig* av Tony Ross med hjälp av en dramapedagog.

Marknadsföring

Projektet har marknadsförts på utbudsdagar som anordnats av Kultur-i-skolan/Region Värmland och flera berättarworkshops har genomförts för länets skol- och bibliotekspersonal. Några barnbibliotekarier har även arrangerat flera berättarworkshops och dramatiserat sagor för både skolpersonal, barn och unga i sina kommuner.

I NOVEMBER 2010 var det en Nordisk barnkulturfestival i Sunne och några barnbibliotekarier, inkl. länsbiblioteket, var med och informerade och visade prov på berättande à la Läskonster. I november 2011 planeras en nationell barnkulturkonferens i Karlstad och flera barnbibliotekarier kommer att medverka med en berättarworkshop. Regionalt marknadsförs Läskonsters verksamhet på Region Värmlands/Länsbibliotekets webbplats. Länets

bibliotekschefer får kontinuerlig information om pågående Läskonsteraktiviteter.

Handlingsplan för framtidsfrågor i Läskonsteranda

Under 2010 har en arbetsgrupp bestående av sex barnbibliotekarier från fem kommuner och länsbibliotekets Ann Marberg påbörjat arbetet med att ta fram en strategi för hur den framtida värmländska barnbiblioteksverksamheten kan utvecklas i Läskonsteranda.

I arbetsgruppen har följande områden diskuterats:

- Utveckling av bokprat i Läskonsteranda och att bygga kontaktnät med kulturaktörer
- Arbeta med Barnkonventionen och barnperspektivet
- Tillgänglighet för barn och unga med funktionsnedsättningar
- Webben och webbsidor

DE ASPEKTER SOM VI HITTILLS har diskuterat är målgrupper, åldrar, samverkansparter, fortbildning. Andra aspekter som ska belysas är samarbetsformer, marknadsföring, lokal och regional förankring och dokumentation.

Samverkan med region och högskola

Kontinuerlig samverkan sker också med enheten för Kultur i skolan inom Region Värmland. Inom kort startar en utbildning på Karlstads universitet (RUC, Regionalt utvecklingscenter) ”Estetiska lärprocesser” som pågår 2011-2012, och vänder sig till konstnärer, kulturarbetare – dit räknas bibliotekspersonal – och skolpersonal. Syftet är att verksamma inom skolan och kulturlivet ska mötas och utbyta erfarenheter, ta del av ny forskning samt utveckla och fördjupa sina kunskaper. Genom utbildningen knyts kontakter och byggs nätverk i länet. Länets barnbibliotekarier blir delaktiga i fortbildningsprocessen och kan utveckla gemensamma arenor eller nätverk med deltagande kulturaktörer. Planering pågår för fortsatt samverkan, kompetensutveckling och kulturnätverksbyggande för barnbiblioteks- och skolpersonal samt kulturarbetare tillsammans med Kultur i skolan.

Utvärdering och summering

I november 2010 skickades en webbenkät ut till länets barnbibliotekspersonal för att undersöka om den regionala fortbildningsserien hade bidragit till någon förändring i det lässtimulerande arbetet för barn och unga på länets bibliotek. Frågorna handlade om vilka aktiviteter som var mest uppskattade, om deltagarna hade ändrat sitt synsätt och/eller arbetssätt när det gäller litteraturförmedling

till barn och unga och om de hade samverkat med andra kulturaktörer i det lässtimulerande arbetet.

NÄRVARON VAR HÖG på de aktiviteter och workshops som erbjöds och mottagandet var positivt. Tretton av de sexton respondenterna har förändrat sitt synsätt när det gäller lässtimulerande metoder och bara tre svarar att fortbildningen inte har förändrat deras synsätt. Fem deltagare har helt eller delvis ändrat sitt lässtimulerande arbete men elva personer uppger att de ännu inte har ändrat sitt arbete. Bara fyra respondenter har knutit nya kontakter med andra kulturaktörer. Alla är intresserade av fortsatt fortbildning om Barnkonventionen och har förslag på ämnen.

RESULTATET AV ENKÄTEN STÖDER resultaten i utvärderingen av det ”stora” Läskonsterprojektet. Liksom där visar det sig att det är svårt att åstadkomma omedelbara förändringar i den dagliga verksamheten. Förändringsarbete tar tid och man har olika förutsättningar och möjligheter att arbeta med nya metoder. Det är enklare att ta till sig inspiration från närallgiggande kompetenser som berättande, röstträning och information om barn- och ungdomslitteratur än dans och drama. Det är vanskligt att dra några långtgående slutsatser av det lilla antalet svar i enkäten, men svaren visar ändå att det behövs ett långsiktigt arbete för att förändra rådande arbetssätt.

DE BARNBIBLIOTEKARIER SOM DELTAGIT i fortbildningsserien har kommit med flera olika förslag på teman att arbeta vidare med. Diskussioner får föras i chefs- och barnbiblioteksgruppen och på länsnivå om det finns möjligheter att tillgodose önskemålen. Länsbibliotekets kommande inspirationsdagar ska vända sig till all bibliotekspersonal och vi skall arbeta mer med frågeställningar och mindre med målgrupper. Det är viktigt att alla som har besvarat enkäten har ställt sig positiva till planerna att arbeta med Barnkonventionen under 2011. Att fortsätta fortbildningen med de teman som föreslagits är också angeläget.

LITTERATURHUSIDÉN I VÄRMLAND har alltså tre ”rum”: Det första, en fortbildning i workshopform för att fler än projektdeltagarna skulle få möjlighet att praktiskt pröva på olika konstformer som kan användas i det lässtimulerande arbetet. Det andra är arbetet att tillsammans skriva fram en regional handlingsplan för barnbiblioteksverksamheten och i det tredje rummet har ett samarbete med Karlstad universitet, Regionalt utvecklingscenter och Kultur i skolan påbörjats. Vem vet vad som kan komma ut av fortbildningen i Estetiska lärprocesser?

Ann Marberg

STOCKHOLMS LÄN

LITTERATURHUS = BIBLIOTEK?

I STOCKHOLMS LÄN ville vi pröva om bibliotek kan fungera som litteraturhus. Det naturliga svaret är förstås ja, bibliotek är ett slags litteraturhus i meningen ett hus för litteratur. Men ett folkbibliotek har många olika uppgifter och tyngdpunkten i verksamheten skiftar beroende på politiska beslut, olika behov som uppstår i lokalsamhället och olika trender i samhällsdebatten. Barnbiblioteken får ofta en instrumentell roll som en resurs i skolans läsundervisning. Den mera preciserade frågan blev alltså: Kan barnbiblioteket vara platsen för ett utökat arbete med barn och litteratur och för lässtimulans i nya former med mindre fokus på lästräning och mera på läslust?

DET BIBLIOTEK SOM VALDES UT att delta i projektet skulle uppfylla vissa krav: det skulle ha en bra barnverksamhet, bedriva ett kontinuerligt utvecklingsarbete, inte stå inför några omedelbara, förväntade förändringar som kunde störa projektet och vara berett att dela med sig av sina erfarenheter. Tyresö bibliotek var det självklara valet och från Iréne Kulneff och övriga barnbibliotekarier kom snabbt positiv respons.

Del 1: Tyresö bibliotek som litteraturhus

Tyresö bibliotek har sedan många år en bred verksamhet av hög kvalitet riktad till barn i alla åldrar. Den omfattar BVC-samarbete, bokgåvor, sagolek, filmvisningar, besök av sexåringarna och boktips för alla barn i skolår 2 och 4. För de minsta barnen

finns Tummetott, träffar med rim och ramsor för barn upp till 12 månader och deras föräldrar. Biblioteket har ett mycket bra samarbete med förskolor och dagbarnvårdare i kommunen mycket tack vare det ”bilderboksprojekt” som biblioteket och förskolorna arbetar med tillsammans varje år (och som egentligen inte är något projekt längre utan ingår i den ordinarie verksamheten). För att uppmuntra barn att läsa på sommaren ordnar biblioteket en rolig fest i början av hösten på alla tre biblioteken för dem som har varit med i Sommarboken. Biblioteket har också ”åtaganden” för barnverksamheten som garanterar vissa insatser för barnen. Biblioteket utvecklar kontinuerligt sitt arbete och har deltagit i flera regionala projekt. Barnverksamheten är prioriterad och fem av kommunens tio bibliotekarier arbetar med barnverksamhet.

BARNBIBLIOTEKARIERNA I TYRESÖ var intresserade av att pröva litteraturhustanken, d.v.s. att utveckla det lässtimulerande arbetet ytterligare, testa nya metoder, göra boktipsen mera spännande, utmana barnens nyfikenhet och engagera och aktivera dem mera i programmen. Längre fram i denna rapport beskriver barnbibliotekarierna själva de olika modeller som användes i projektet. Biblioteket fick ett mindre bidrag för att kunna köpa in experthjälp och det material som kunde behövas. Annars var tanken att de nya modellerna skulle fungera utan extra resurser.

PROGRAMMEN INGICK UNDER våren 2009 i bibliotekets basarbete med de barn i skolår 4, som varje år

bjuds in till biblioteket, men de erbjöds denna gång ett ”event”. Klasserna kom alltså till biblioteket vid ett tillfälle. Programmet genomfördes tio gånger på biblioteken i Tyresö Centrum och i Trollbäcken med totalt ca 260 barn. Jag deltog vid två tillfällen med ”Äventyrsboktips” med barn i skolår 4. Bibliotekarierna arbetade två och två och lyckades fint med att under det ca 1,5 tim långa programmet hålla barnens uppmärksamhet fångad, trots att den ena gruppen var ganska orolig och splittrad. Den ganska spartanska lokalen, bibliotekets programrum, var ommöblerad med skärmar, färgglada tyger täckte borden och väckte nyfikenhet. Upplägget var omväxlande med aktiverande uppgifter för barnen och lugnare inslag med bibliotekarierna som aktörer. Barnen tyckte att uppgifterna och de enkla dramatiseringarna var roliga och det var lätt att engagera dem i de olika rollerna.

I LÄSKONSTERUPPDRAGET INGICK också att barnbibliotekarierna skulle dela med sig av sina erfarenheter till andra bibliotek. Ett litteraturhus bör kunna fungera som ett resurscenter för annan bibliotekspersonal. I januari 2010 ordnades en studiedag kallad ”Äventyrsboktips och andra Läskonster” på Tyresö bibliotek. På förmiddagen fick deltagarna en livfull beskrivning av bibliotekets basverksamhet och de nya Tyresömodellerna, medan eftermiddagen ägnades åt Bookworms, d.v.s. bokklubbarna i Sörmlands län, ett läsprojekt utgående från genrer i Norrtälje, rapporter från övriga Läskonsterdeltagare och från det vardagliga lässtimulerande arbetet med förskolebarn på Tensta bibliotek. Dagen gav ett brett spektrum av idéer för lässtimulans och visade att utvecklingsmöjligheterna är snart sagt oändliga.

Del 2: Samarbete med Stockholms stadsbibliotek

Under våren 2010 blev det klart att det fanns medel för fortsatt verksamhet och vi enades då om att inte upprepa insatserna från 2009 utan att pröva nya former och samarbeta med ytterligare ett bibliotek. Frågan gick till Stadsbiblioteket i Stockholm, som nappade och gärna ville foga in Läskonsterarbetet i sitt nya utvidgade programutbud för barn. På Stockholms stadsbibliotek kom barnavdelningen

till redan i slutet av 1920-talet och flera generationer av besökare har ett nostalgiskt förhållande till den. Samtidigt pågår där ett modernt utvecklingsarbete där personalen söker nya former för lässtimulans och nya samarbeten med förskolans och skolans pedagoger.

LÄSKONSTER UTGÅR FRÅN det vidgade textbegreppet, som innebär att text inte bara betyder tryckt text utan att berättelser också kan uttryckas i andra konstformer. Att öka samarbetet med andra aktörer utanför biblioteket har också ingått i projektet. Vi enade oss ganska snabbt om att utveckla dramatiseringarna ytterligare och att pröva att levandegöra böcker i samarbete med en teatergrupp. Stadsbiblioteket hade redan kontakt med Boulevardteatern och den skulle kunna användas. Efter en del fördröjningar och oklarheter träffades så representanter för de två biblioteken och Boulevardteatern och diskuterade tänkbara upplägg. Åsikterna gick inledningsvis isär om vilka åldersgrupper man skulle vända sig till och om syftet med dramatiseringarna. Från Stadsbibliotekets sida ville man gärna samarbeta med förskolan och att arbetet skulle utmynna i en publik föreställning. Tyresö bibliotek ville infoga programmet i sitt ordinarie arbete och samarbeta med barn i skolår 2. Barnbibliotekarierna i Tyresö ansåg att aktiviteten med barnen hade ett eget värde och där fanns inga krav på att resultat skulle kunna visas upp för några andra än deltagarna själva.

PERSONALEN PÅ BÅDA BIBLIOTEKEN var emellertid angelägna om att få igång samarbetet och enade sig om att vända sig till skolår 2 och att det knappast kunde bli tal om någon publik föreställning med den korta tid man hade på sig. Barnbibliotekarierna på Stadsbibliotekets barn- och ungdomsavdelning lämnade förslag på bilderböcker på temat ”Natur”, eftersom ”Tillbaka till naturen” var det tema som Stadsbiblioteket hade under hösten. De två skådespelarna/teaterpedagogerna från Boulevardteatern Sten Hellström och Ami Hallberg Pauli valde två titlar som de tyckte var lämpliga för dramatisering, nämligen Anna Bengtssons *Det kittlar när löven kommer* och Maria Hendriks och Piet Groblers *Makwelane och krokodilen*.

TVÅ SKOLKLASSER BJÖDS IN till vardera biblioteket och lärarna fick skriftlig information om projektet. I Tyresö användes bibliotekets vanliga kanaler och det var lätt att få intresserade lärare. I Stockholm är inte kontakterna så upparbetade så det var lite trögare att få med lärarna. Klasserna fick böckerna i förväg så att de kunde läsa dem och var förberedda på vilka berättelser det handlade om och Sten och Ami besökte sedan klasserna och presenterade sig. Varje klass fick komma två gånger, ca 2,5 timmar två dagar efter varandra. Klassen delades i två grupper som efter en kort introduktion inledde arbetet den första dagen med dramaövningar i form av improvisationsteater. Den andra dagen skapade de dramatiseringar av scener ur den valda boken och sedan träffades grupperna och spelade upp sina ”föreställningar” för varandra.

EFTERSOM DET VAR VIKTIGT att vi som deltog i detta försök lärde oss så mycket som möjligt av samarbetet gjordes en ordentlig sammanställning av erfarenheter och resultat. I Tyresö träffades barnbibliotekarierna i förväg för en egen genomgång. De deltagande lärarna tillfrågades av biblioteken om sina och barnens åsikter. Skådespelarna redovisade skriftligt både hur de hade arbetat och sina synpunkter på hur försöket hade utfallit och representanter från Boulevardteatern och biblioteken träffades slutligen för ett uppföljande möte. Synpunkter från barnen har bara förmedlats via lärarna men jag deltog i arbetet med en klass på varje bibliotek och fick en ganska god inblick i hur arbetet förlöpte.

Erfarenheter

”Hur stimulerar vi dagens medievana barn att läsa? Det behövs nya grepp, överraskningar och

större aktivitet från barnens sida. I projektet Läs-konster prövar vi annorlunda former för att locka fram läslust.” Så inleddes informationen till de deltagande lärarna i del 2 av vårt regionala projekt. Av Åse Hedemarks studie *Barn berättar – en studie av 10-åringars syn på läsning och bibliotek* framgår att de flesta intervjuade barnen får sina lästips genom biblioteket men att ”de gärna ser att böcker levandegörs på olika sätt” (s. 36) och att barnen önskar sig ”pyssel” och föreslår att biblioteket ska ”göra teater” av böcker (s. 43). Dramatiseringar av böcker kan alltså vara en bra väg (något som även flera andra bibliotek inom Läs-konsterprojektet har provat) och sådana kan självklart göras på en mängd olika sätt, *för barn eller med barn*. De kan vara mer eller mindre ambitiösa och de kan vara spontana och tillfälliga eller förberedda och genomarbetade.

I TYRESÖS UTVIDGADE BOKPRAT ”Äventyrsboktips”, och även i andra av de nya modeller som prövades, ingick korta dramatiseringar tillsammans med barnen, något som gav omväxling i programmet, möjligheter för barnen att röra på sig, engagerade barnen och synbarligen uppskattades. Enligt Åse Hedemarks studie efterlyser barnen också bokprat utifrån genrer liksom presentationer av fler faktaböcker. Ett sådant brett urval är genomgående i bokpratet på Tyresö bibliotek.

BOKTIPS ENLIGT TYRESÖMODELLERNA fordrar lite mera planering och förberedelsearbete än traditionella bokprat men är genomförbara på de flesta bibliotek, särskilt de metoder som på enklare sätt engagerar barnen, exempelvis genom att de får möjlighet att välja de böcker som presenteras. Erfarenheterna från Tyresö visar att det mera handlar om vilja att bryta sig ur de invanda rutinerna och använda sin kreativitet än om tillgång till resurser av olika slag.

”Hur stimulerar vi dagens medievana barn att läsa? Det behövs nya grepp, överraskningar och större aktivitet från barnens sida.”

EN MEDVETEN INRIKTNING på arbetet är en god grund och i Tyresö nämner barnbibliotekarierna flera gånger Barnkonventionen med sin uppfordran till engagemang från barnens sida som en viktig inspirationskälla. Och en stabil basverksamhet med bra informationsvägar och upparbetade kanaler till förskolor och skolor underlättar utvecklingsarbetet. Det faktum att kommunens bibliotek har flera barnbibliotekarier som samarbetar bra är också en framgångsfaktor. Kerstin Rydsjö har pekat på forskaren Etienne Wengers teori om ”communities of practice”, som handlar om hur grupper som delar ett starkt intresse lär sig hur de ständigt kan förbättra sitt gemensamma arbete.

I DEN ANDRA DELEN AV vårt regionala Läskonsterprojekt ville vi alltså utveckla dramatiseringarna med professionell hjälp. Arbetet leddes av skådespelare/teaterpedagoger, barnen var förberedda genom att de hade läst berättelserna i förväg och de fick arbeta tillsammans med teaterpedagogerna under ca 5 tim. Målet var inte att skapa en ”föreställning” utan syftet var att skapa läslust genom att på ett lekfullt sätt levandegöra berättelserna och fördjupa förståelsen av miljön och karaktärerna. Alla som deltog i den andra delen av vårt regionala projekt var eniga om att dramatiseringar av böcker är en spännande metod och att projektet gav många nyttiga erfarenheter som vi hoppas kan komma att användas i ett fortsatt arbete. Att pröva dramatiseringar med professionell hjälp och få tips på hur man kan arbeta med barnen var värdefullt.

KLASSERNA FUNGERADE LITE OLIKA, en klass på varje bibliotek var mera stökig, de andra fungerade bra. Barnen agerade med liv och lust, mera i de dramatiserade berättelserna än i de inledande dramaövningarna. Det hade varit intressant att intervjua barnen men det fanns inte tidsmässigt utrymme för det, och vi vet därför inte om dramatiseringarna har fördjupat förståelsen av berättelserna. Skådespelarna hade gärna velat att barnen var lite större, gärna 9-åringar, då hade säkert övningarna fungerat bättre även i de oroliga klasserna. Förmiddagstiderna var lämpligare än eftermiddagarna, då barnen var tröttare. Skolornas tider innebar ganska snäva ramar för aktiviteterna.

LÄRARNA ANSÅG ATT DET VAR ett roligt projekt för barnen och givande för dem själva. I Tyresö var lärarna med tidigare i planeringen, i Stockholm kom de in senare. Lärarna på båda biblioteken upplevde att deras roll var lite oklar. De visste inte hur mycket de skulle delta och skådespelarna tyckte att ett par av lärarna tog över för mycket. Lärarna borde ha fått bättre information i förväg, kanske i form av en workshop så att de bättre förstod idén och upplägget och sin egen roll. Det var också meningen att både lärarna och bibliotekarierna skulle vara med i aktiviteterna, för att de skulle få idéer om hur man kan arbeta med dramatiseringar, men denna information hade inte nått fram till skådespelarna. En del av övningarna var lätta att använda för pedagoger och bibliotekarier, andra var svårare att kopiera.

LOKALERNA VAR MINDRE LÄMPLIGA för ändamålet. Programrummet på biblioteket i Tyresö är ljus och rymligt men har en problematisk akustik. På Stadsbiblioteket användes satorummet på barnavdelningen och ett sammanträdesrum, men båda var för små och Dardels vackra målning i satorummet stal för mycket uppmärksamhet. Konferensrummet Spelbomskan, som också användes, passade bättre men ligger i en annan byggnad. Lokalfrågan är alltså något som måste diskuteras tidigt i kommande satsningar.

SKÅDESPELARNA VAR MYCKET NÖJDA med det bokurval som barnbibliotekarierna på Stadsbiblioteket hade gjort och ansåg att berättelserna var inspirerande och lätta att dramatisera med barnen.

Till nästa gång

Tyresö bibliotek kommer med all sannolikhet att fortsätta att utveckla sina bokpresentationer. Nätverk eller träffar för utbyte av tips och erfarenheter, inte bara inom den egna gruppen utan också med andra som arbetar aktivt med boktips i olika former, är viktiga för att få inspiration och hålla igång påhittigheten.

STADSBIBLIOTEKETS PERSONAL bokpratar regelbundet för skolornas och förskolornas pedagoger. Inom ramen för Skapande skola utvecklar Stadsbiblioteket olika former av samverkan, där fantasin och berättelserna blir en utgångspunkt för det egna skapandet. Bland annat har samarbetet med Boulevardteatern fortsatt i form av ett erbjudande till skolår 7-9 kallat ”William Shakespeare – läs-, skriv- och dramaprojekt”.

AV SAMARBETET MED Boulevardteatern lärde vi oss mycket. Vi kan konstatera att informationen var dålig i flera avseenden. Syftet med projektet var inte tillräckligt klart för de medverkande från Boulevardteatern. Alla berörda kunde inte vara med i de första mötena och överföringen av information brast både på teatern och på Stadsbiblioteket. Vi kan inte nog betona hur viktigt det är att alla involverade är informerade från början. Den skriftliga informationen till lärarna var också för knapphändig och deras roll skulle ha varit klar-

gjord. Det bästa hade varit om vi hade haft medel för en inledande workshop med Boulevardteatern för den deltagande biblioteks- och skolpersonalen.

DRAMATISERINGARNAS KOPPLINGAR till böckerna kunde ha betonats mera för att bättre utnyttja den roliga upplevelsen för lässtimulans. Visserligen läste barnen böckerna i förväg men uppspelningarna kunde ha inletts med att boken och författaren presenterades. Fler (liknande) böcker kunde kanske också ha presenterats för barnen. På Tyresö bibliotek hade personalen skyltat med böckerna och information om projektet utanför programrummet, vilket både fungerade som reklam för projektet och som förklaring till vad de många barnen gjorde på biblioteket just de dagarna. En Stockholmsklass filmades som dokumentation och filmen har visats för barnens föräldrar.

DET SKULLE VARA GIVANDE med en avslutande träff då barnbibliotekarierna från Tyresö och Stadsbiblioteket berättade för kollegerna om projektet som inspiration till fortsatt arbete.

Litteraturhus = bibliotek!

De begränsade försök som har gjorts i vårt regionala projekt har visat att även ”vanliga” bibliotek kan utvecklas till litteraturhus för barn, med aktiv lässtimulans präglad av ett friare tänkande och större fantasi, med hjälp av fler konstarter och med ett aktivare deltagande av barnen. Det är också en utveckling som ligger i linje med Barnkonventionen. Det lässtimulerande arbetet kan förändras betydligt utan alltför stora ekonomiska insatser men med en målmedveten inriktning från personalens sida. En stabil basverksamhet och uppbyggda kontakter underlättar uppenbarligen ett sådant arbete. Större förändringar och satsningar fordrar större resurser men mycket kan göras inom befintliga ramar. Att sprida erfarenheterna till andra bibliotek och få igång ett idéutbyte mellan de bibliotek som vill gå vidare med litteraturhustanken är mycket angeläget och en naturlig uppgift för region- och länsbiblioteken.

Lena Lundgren

ALLA SORTERS LÄSKONSTER I TYRESÖ

NÄR VI BARNBIBLIOTEKARIER fick höra talas om Läskonster tyckte vi att det lät väldigt spännande och något som vi gärna ville delta i. En del i projektet har varit att skapa litteraturhus inspirerade av LesArt. Men ett bibliotek är väl också ett litteraturhus, d.v.s. en plats för lässtimulans i bred bemärkelse? Vårt uppdrag från Regionbibliotek Stockholm blev att presentera modeller för hur man kan förändra arbetet med boktips/bokprat på ett vanligt bibliotek, inom den ordinarie verksamheten.

Vid den första planeringsträffen bestämde vi att Läskonster i Tyresö skulle ha följande inriktning:

- Man ska kunna arbeta ensam eller tillsammans med någon annan bibliotekarie
- Man ska inte vara beroende av att arbeta i projekt med andra yrkesgrupper, men kunna inspireras av andra
- Programmen ska fungera utan extra pengar
- Idéerna ska kunna användas i både små och stora lokaler
- Att arbeta med genrer är ett spår
- Det ska vara lätt att använda sig av idéerna

VI BESTÄMDE OSS FÖR att testa några olika modeller parallellt samt att göra ett längre program där flera av de andra modellerna användes. Vi ville också inspireras av andra yrkesgrupper och tog därför kontakt med en scenograf som tipsade om hur man

med enkla medel kan förändra rummet och skapa olika stämningar. Vi gjorde även ett längre studiebesök på Tom Tits Experiment i Södertälje, där vi bland annat fick lära oss att göra enkla experiment som vi senare använde i det längre programmet.

VI HADE TILL EN BÖRJAN MÅNGA idéer som vi diskuterade och prövade men så småningom valde vi att koncentrera oss på åtta olika modeller. Vi vidareutvecklade modellerna och testade dem på de årskurser som vi alltid bjuder in till biblioteket, skolår 2 och 4.

De åtta modellerna fick arbetsnamnen:

Äventyrsboktips/Stormodellen
Lapp/symbolmodellen
Julklappsmodellen
Kombomodellen
Historiemodellen
Dramamodellen
Hallingmodellen
Surprismodellen

Äventyrsboktips/Stormodellen

En modell där man får en upplevelse och där det händer något extra.

NÄR VI DISKUTERADE VILKET TEMA vi skulle välja för att göra ett längre program fastnade vi för äventyr, eftersom just äventyr och äventyrsböcker ligger i tiden. Både pojkar och flickor tilltalas av äventyrsböcker och böckerna kan utspelas både i nutid och dåtid. Äventyrsböcker har en naturlig koppling till klassiker som också är en populär genre och det ges ut många olika titlar eftersom äventyr också

omfattar fantasyäventyr. Vi ville också i boktipset använda oss av faktaböcker vilket är en genre som många, framförallt killar, brukar tycka om att läsa. Det har under senare år kommit ut flera väldigt spektakulära faktaböcker som riktigt lockar till läsning.

NÄR VI PLANERADE OCH UTFORMADE äventyrsboktipset ville vi göra ett studiebesök på någon institution som i sin verksamhet inte främst arbetar verbalt men som också bjuder in barngrupper. Vi valde då Tom Tits Experiment i Södertälje där vi var på studiebesök och också gick på en experimentkurs.

Ingång

Vi började med att tänka ut en ingång till äventyret och ville erbjuda barnen något spännande att börja med och något som påminde om att gissa gåtor eller spela spel. Vi ville att ingången skulle leda fram mot flera olika typer av böcker och att barnen skulle lösa uppgifterna tillsammans i grupp. Lösningen på det här blev att vi delade in barnen i sex olika grupper, varje grupp fick varsin hemlig låda som innehöll koder, papper, penna och en liten påse. Vi gjorde också i ordning rummet med tyger och skärmar så att det skulle finnas små utrymmen att krypa in i och lösa uppgifterna.

KODERNA KONSTRUERADES av treordsmeningar där barnen fick fram varje delord genom att lösa koden. Första ordet löstes genom alfabetet och alfabetförflyttning, andra ordet löstes genom att lösa en sifferkod. Sista ordet i den korta meningen fick barnen fram genom att använda känseln, sticka in handen i den lilla påsen och känna på ett föremål.

Alla sex meningarna som vi konstruerade ledde fram till olika sorters böcker.

Dramatisering

Två gruppers koder använde vi till att dramatisera boktipset tillsammans med barnen. Vi frågade vilken grupp som fick en blå sammetsask med ett snöre omkring och vilken ledtråd gruppen fått fram. Barnen svarade att ledtråden var ”Hawkins får pengar” och efter det började dramatiseringen.

NÄR MAN SKA DRAMATISERA ett boktips är det praktiskt att vara två eftersom en då kan vara berättare och den andra agera tillsammans med barnen. Berättaren börjar med att sätta in barnen i intrigen i *Skattkammarön*, att Jim Hawkins och hans mamma får besök på värdshuset av en sjörövare som tar in där tillsammans med sin skattkista. Sjørövaren tillbringar tiden med att dricka rom och vänta på att hans förföljare ska hitta honom och till slut gör de det.

NÄR BERÄTTAREN KOMMIT DIT i historien så delas rollerna ut, barnen får vara sjörövare och Jim Hawkins och mamman spelas av den andra vuxna personen. Både berättaren och mamman kan då få historien att gå vidare. Jim och hans mamma letar i skattkistan och hittar en skattkarta och hör att sjörövarna kommer och letar efter dem. I sista stund lyckas de gömma sig och hör då att sjörövarna slår sönder saker i värdshuset uppretade av att inte hitta skattkantan. Där slutar dramatiseringen och då berättar vi vad boken heter och visar den i olika upplagor. Vi passar också på och visar upp andra klassiker speciellt sådana som finns i serien Äventyrsklassiker bearbetade av Maj Bylock.

DEN ANDRA BOKEN SOM dramatiseras är *Akimbo och krokodilmannen* och ledtråden som ledde till den boken är ”krokodilens tänder är vassa”. Den boken valde vi för att visa att spännande äventyr även kan utspela sig i nutid fast i ett land långt borta. Boken dramatiseras på samma sätt genom att en berättare sätter in publiken i historien. Barnen får sedan roller och i det här fallet får den andra vuxna spela krokodilmannen John. Även den här dramatiseringen slutar spännande och det är oviss om John och Akimbo kommer att klara sig från ön utan att bli uppätta av krokodilhonan. Vi avslutar med att visa upp boken och de andra böckerna som finns om Akimbo.

Experiment

Tre grupper koder leder fram till experiment av olika slag, vi började med ett gemensamt: tre hinkar med vatten, en med kallt, en med varmt och en med ljummet vatten. Två utvalda barn fick delta, först genom att ha en hand i det kalla och en i det varma vattnet och efter en minut stoppa båda händerna i det ljumna vattnet. Resultatet blev att den hand som varit i det kalla vattnet kändes varm och handen från den varma vattnet kändes kall. Efter det gemensamma experimentet fick alla barn prova på olika saker att experimentera med bland annat magneter, kikare av olika slag, vattenfyllda flaskor som töms när man sätter dem i rörelse och flera andra experiment. Eftersom programmet tog cirka en och en halv timme var det också bra med en del där alla barn fick röra på sig. Efter alla experiment så tipsade vi om olika faktaböcker man kan läsa om man vill bli en bra äventyrare eller göra egna experiment hemma.

Vardagliga äventyr

Nu fanns det bara en grupp kvar som skulle redovisa sin mening och den meningen, ”bädden var stickig”, ledde fram till ett äventyr i nutiden, *Äventyrsveckan*. Många barn gillar att läsa den genren, vardagliga äventyr som man själv skulle kunna vara med i.

EFTER ATT VI HADE TIPSAT om även vardagliga äventyr så avslöjade vi att på borden som var dolda av indiska tyger fanns det massor av böcker som de kunde låna. Vi avtäckte borden ett i taget och berättade vilka slags böcker som låg där, klassiker, spännande äventyr, faktaböcker eller vardagliga äventyr. Äventyrsboktipset avslutades med att alla fick titta på borden och ta de böcker de ville låna.

Böcker vi speciellt använde oss av:

Skattkamarön av Robert Louis Stevenson (flera olika upplagor bland annat som Äventyrsklassiker återberättad av Maj Bylock)

Akimbo och krokodilmannen av Alexander McCall Smith

Hur man blir upptäckare av Dugald Steer

Tom Tits Tricks av Lasse Levemark

Äventyrsveckan av Sofia Nordin

Lapp/symbolmodellen

Till det här boktipset behöver man förbereda sig med att göra lappar i olika färger och kanske olika symboler. Vi har valt att göra neutrala symboler, t.ex. en rund, en fyrkantig och en trekantig symbol i färgerna rött, svart och blått. Vi sätter ihop lapparna och varje barn ska ha tre lappar var i de olika färgerna. Varje färg/symbol står för olika genrer, rött får exempelvis vara symbolen för kärleksböcker, svart för spänningsböcker och blått för roliga böcker. Man kan variera de olika färgerna och symbolernas betydelse från gång till gång. Innan bokpratet har vi förberett med att lägga böckerna i olika högar beroende på genre och täckt över dem så barnen inte kan se dem.

NÄR BARNEN KOMMER IN i rummet delar vi ut lappar till alla och förklarar för dem vad de olika färgerna står för. Sedan är det dags för barnen att med lapparnas färg rösta på vad de vill höra för boktips. Vi ber dem hålla upp lapparna samtidigt och inte titta så mycket på vad kompisarna röstar på. Vi räknar färgerna och håller barnen upp flest svarta lappar

så börjar vi bokprata om en spänningsbok som vi plockar fram ur en av de övertäckta bokhögar. Sedan får de rösta igen och då kan man välja att låta dem använda alla färger/symboler igen eller ta bort den svarta. När boktipsen är klara avtäckes man alla böcker och barnen får välja vad de vill låna med hem. Boktipsen kan varieras i tid beroende på hur många böcker man vill prata om men ca 30 min. samt tid för barnen att välja bok kan vara lagom.

DEN HÄR MODELLEN kan man variera i oändlighet och låta lapparna symbolisera olika genrer. Den passar att använda från skolår två och uppåt. Barnen blir mer delaktiga i boktipset när de själv kan påverka vad vi ska prata om och man kan även låta dem diskutera vad det gör att en viss bok hamnar i en speciell genre. Det är inte alltid självklart i vilken hög boken hamnar. Många böcker är spännande, innehåller lite kärlek men är också roliga.

Julklappsmodellen

Med denna modell vill vi försöka leda tankarna till genrer istället för till en enskild bok och visa att även böcker med inte så attraktiva framsidor kan vara jättebra. När vi berättar om böcker vill oftast många i klassen/gruppen låna just den bok som vi tipsat om. Problemet är att det nästan alltid bara finns enstaka exemplar av boken. Vi vill istället inspirera barnen till att läsa en annan bok i samma genre som boktipsboken.

FÖR ATT LOCKA till detta placerar vi böcker i samma genrer som boktipsböckerna i olika korgar eller backar som täcks med tyger. Tygernas färger får symbolisera genrer och vad tygerna symboliserar kan varieras från gång till gång. Böckerna delas ut av oss till barnen utifrån den genre de väljer. De kan också välja mellan tjock och tunn bok.

OM MAN VILL VARIERA MODELLEN kan man slå in böckerna i paket med papper i olika färger som symboliserar olika genrer. Eftersom böckerna ska lånas ut

går det inte att slå in ett ”helt” paket, utan endast framsidan täcks. Vid ett boktips då böckerna var inslagna fick barnen välja mellan blå (rolig), svart (spänning) och rött (övertäckning). Julklappsmodellen kombinerades då med lappmodellen. Barnen fick då rösta om vilken genre de ville ha boktips om. Barnen fick sedan, när boktipset var avslutat, välja en bok ur den genre som de var mest intresserade av. Barnen uppmanades att öppna paketen när de kommit till skolan, vilket alla också gjorde.

DET TAR LITE TID att slå in paketen, men hinner man så är överraskningseffekten väl värt det extra jobbet! Några av barnen kommenterade efteråt att de inte tyckt boken såg så rolig ut från början, men att den var bra när de läste den.

Kombomodellen

Ibland kan lärare som kommer till biblioteket med sin klass ha en bestämd uppfattning om vilken typ av böcker barnen ska låna. Läraren vill att barnen väljer en kapitelbok som är lagom svår och anpassad för elevens ålder. Bland eleverna finns det vanligtvis flera barn som söker annan litteratur eller som behöver läsa på andra sätt. Syftet med Kombomodellen är att visa bibliotekets bredd med många olika typer av böcker och medier för barn.

INFÖR ETT BESÖK SAMLAS olika kapitelböcker, faktaböcker, serier, ljudböcker och Daisyböcker in och skyltas på ett stort bord. Som vid ett vanligt bokprat utgår vi vid valet av böcker från barnens intressen och titlar som är efterfrågade av åldersgruppen.

För att väcka barnens intresse kan man ställa en fråga som:

Är det någon av er som gillar fotboll?

Några barn räcker förhoppningsvis upp handen och presentationen av böcker kan starta:

Har ni läst den här boken?

TANKEN ÄR ATT PRESENTERA en rad böcker och medier som hänger ihop som med en röd tråd. Den röda tråden kan till exempel vara fotboll. Presentationen börjar med en bok som på ett eller annat sätt innehåller en fotboll eller en fotbollsspelare, till exempel boken *Coolt!* av Michael Murporgo där huvudpersonen Robbie får träffa sin stora idol som är fotbollsspelaren Gianfranco Zola. Presentationen fortsätter med att en faktabok om fotbollsstjärnor samt några faktaböcker om hur man blir en duktig fotbollsspelare presenteras. Sedan visas en ljudbok om Ludde och *Rävarnas BK* av Viveca Lärn och en Daisybok om fotbollsspelande Kasper av Jensen.

Förslag på andra röda trådar för kombomodellen är:

Kompisar och kärlek med till exempel Thomas Halling *Finnes: Agnes Önskas: Bästis*, faktaböcker om kroppen och knoppen, ljudböcker och Daisy, manga som *Sugar sugar rune*.

Spöken och skräck: Spökhistorier i bokform, på ljudböcker och Daisy, faktaböcker om vampyrer och spöken och Kalla kårar i serieformat.

Deckare med till exempel berättelser både som bok, ljudböcker och Daisy samt faktaböcker i form av deckarnötter eller praktiska tips till barn som vill bli deckare, till exempel *Deckarhandboken*.

Humor: Välj ut några roliga historier eller gåtor och berätta dem för barnen. Berätta sedan om en rolig kapitelbok, till exempel *Fläcken* av Arne Svingen, visa ljudböcker och Daisy.

Att utgå från att några elever i varje klass behöver Daisy + bok brukar fungera mycket bra. Vi frågar aldrig eleverna inför gruppen vilka som behöver Daisyböcker men förutsätter att några gör det och presenterar därför Daisypaket tillsammans med pappersböckerna

Historiemodellen

Vi har ofta fått förfrågan om boktips med olika teman, t.ex. olika historiska epoker. Vi har bokpratad om medeltiden, stormaktstiden och vikingatiden. Det mest efterfrågade har varit medeltiden. Till boktipsen plockar vi ihop både fack- och skönlitteratur och använder en del enklare rekvisita som man lätt får tag på i en livsmedelsbutik och en del finns säkert redan på biblioteket. Rekvisita som är bra att ha är kryddor av olika slag, exempelvis kryddnejlika, mynta, kanel, färsk purjolök och flädersaft. Bivaxljus, schackbräde och kanske ett kubbspel är bra rekvisita. Medeltidskläder likaså. Historiemodellen har vi använt till årskurs 4, men är möjlig att genomföra även på andra årskurser.

Medeltidsbokprat

Vi börjar med att hälsa eleverna välkomna till medeltiden och fråga dem om de vet vad de skulle ha gjort ifall vi var tillbaka i medeltiden just nu. Skulle de ha gått i skolan, haft möjlighet att lära sig läsa eller hade de varit ute och jobbat?

MEDAN VI BERÄTTAR om olika alternativ för en 10-åring under medeltiden låter vi en bricka med kryddor, purjolök och bivaxljus går runt bland eleverna så de kan lukta, känna och kanske smaka på något som användes flitigt på medeltiden. Exempelvis gjorde man små tygpåsar med mynta att dofta på för att minnas bättre, doftpåsar med kryddnejlika och kanel för att slippa känna den dåliga lukten i en typisk medeltidsstad. Purjolöken sades bota huvudvärk ifall man stoppade den i öronen och flädersaft fick de dricka innan de fyllde elva år, då de kunde börja dricka öl eftersom de då räknades som vuxna (denna information är bl.a. hämtad från *Tillbaka till medeltiden* av Ebbe Westergren).

NÄR DET GÄLLER själva boktipsandet är det bra om man tar fram böcker som handlar om olika levnadsöden.

”Purjolöken sades bota huvudvärk ifall man stoppade den i öronen”

EN BRA BOK ATT BÖRJA MED är Richard Platts *Dagbok från riddarborgen* som handlar om en riddarlärling någonstans i Europa. Boken har bra bilder och speciellt uppskattat är avsnittet hur riddarlärlingarna hade det i skolan och bilderna på de olika bestraffningarna som väntade om de inte gjorde som läraren sa. I samband med den boken kan man berätta om olika spel och lekar som var vanliga och visa att varken schack- eller kubbspel förändrats särskilt mycket. Ramsan Ole dole doff har sitt ursprung från medeltiden då vanligt folk försökte härma de latinpratande prästerna.

NÅGON BOK om Sketna Gertrud av Gudrun Wessnert är bra att ha med då de ger en bra beskrivning om Stockholm under medeltiden och har historiska inslag om Kung Magnus, Heliga Birgitta, munkklostret m.m. Litteraturlistan till ett medeltidsbokprat kan bli väldigt lång och man kan finna olika typer av böcker, både fack- och skönlitteratur.

BOKPRATET AVSLUTAS med att de får välja böcker att låna med hem. Under tiden med oss har de fått använda lukt- och smaksinne, diskutera med oss och varandra om vad de tror de skulle göra om de levde under medeltiden. Titta på spel, rimma och ramsa och försöka bota ev. huvudvärk med purjolöken.

HISTORIEMODELLEN KAN VARIERAS i tid men man bör ha minst 50 minuter. Det är bra om man tar fram olika bokstickor med litteraturtips till de olika tidsepokerna.

Dramamodellen

Syftet med Dramamodellen är att göra barnen delaktiga och låta dem ta större plats och ge dem möjlighet att påverka bokpratet. Syftet är också att förmedla lekfullhet och positiv inställning till bibliotek och böcker. Modellen går ut på att vi dramatiserar en scen ur en bok tillsammans med barnen.

VI ÄR INTE UTBILDADE DRAMAPEDAGOGER och är inga proffs på att dramatisera. Vi kan berättelsen väl, har läst den noga innan och valt ut en scen som går att spela upp. Vi har lärt oss att välja ut en scen där fler personer ingår eftersom det är lättare att få upp några barn på scenen än bara ett barn. Vi har vid flera olika tillfällen genomfört dramatiseringar med barn i skolår 2, 3 och 4. Barnen är alltid positiva till att medverka och räcker snabbt upp handen när vi frågar om de vill vara med.

NÄR MAN SKA DRAMATISERA ett boktips är det praktiskt att vara två eftersom en då kan vara berättare och den andra agera tillsammans med barnen.

Den vuxne berättaren är den som håller ihop vad som händer på scenen och är den som berättar handlingen för barnen och som berättar om karaktärerna som dyker upp i berättelsen. (Se också under rubriken Äventyrsboktips där vi beskriver hur vi arbetar med *Skattkamarön* och *Akimbo och krokodilmannen*.)

VI HAR UNDER VÅRT PROGRAM ”Deckarfeber” dramatiserat två olika deckare. Den ena boken är *Fågeltjuvarna* av Kerstin Lundberg Hahn. Under den dramatiseringen finns förutom den vuxne berättaren tre karaktärer på scen som spelas av barn, Kajsa, Johan och en skummis. Den andra vuxne spelar en tjockis som dricker öl. Vi valde att dramatisera ett kapitel mot slutet av boken där Kajsa och Johan mitt i natten är ute och smyger för att försöka förhindra att bovarna tar med sig havsörningarna och äggen. Efter dramatiseringen visar vi upp fler böcker av Kerstin Lundberg Hahn samt andra deckare med lite mer text.

I SAMMA PROGRAM dramatiserar vi också Martin Widmarks *Saffransmysteriet*. Som vanligt är berättaren en vuxen och den andra vuxne spelar butikschefen. Barnen spelar rollerna som Veronica i kassan, Jack i fiskdisken, Gammal tant, Lasse och Maja. Den scen vi har valt att dramatisera är då Lasse och Maja är inne på affären för att köpa saffran och butikägaren märker att allt saffran blivit stulet. Efter dramatiseringen pratar vi med barnen om vilka andra böcker de läst om LasseMajas detektivbyrå och visar upp fler deckare med lite mindre text.

VI HAR VID NÅGRA TILLFÄLLEN också dramatiserat med lite yngre barn. Vi bjöd in barn i förskoleklass för ett H C Andersen-program och dramatiserade då *Kejsarens nya kläder* tillsammans med dem. Berättaren och kejsaren var vuxna, vävarna och åskådarna samt kejsarens rådgivare spelades av barn. Efter dramatiseringen pratade vi med barnen om andra av H C Andersens sagor.

Hallingmodellen*

Modellen går i korthet ut på att man ställer frågor till publiken som de i små grupper under en kort tid får diskutera. Efter den korta diskussionen frågar samtalsledaren några grupper vad de tycker. Det är viktigt att den som leder samtalen håller tiden för diskussionerna och ser till att publiken förstår att inte alla kommer att få säga vad de tycker i varje fråga.

NÄR VI TESTADE MODELLEN bjöd vi in en klass 4 till bokprat och bestämde oss för att ha temat spänningsböcker. Innan klassen kom placerade vi ut stolarna i grupper om fyra, och grupperna placerades en bit ifrån varandra i rummet. När klassen dök upp blev det sammanlagt sju grupper med tre till fyra barn i varje grupp. Vi hälsade barnen välkomna och ställde sedan en fråga som vi bad dem diskutera i sin grupp under en minut.

Fråga 1: Hur ska en spännande bok vara?

Efter en minut lät vi två till tre grupper berätta vad de kommit fram till. En flicka berättade att hon tycker att *Flickan utan minne* är en spännande bok. Vi försökte plocka upp bra grejer som grupperna sa och pratade vidare om det, och skrev upp stödord på blädderblocket. Efter den första frågan och efterföljande diskussion så presenterades *Den döda hunden* av Petter Lidbeck, och vi visade fler av hans andra böcker, vilket ju passade utmärkt eftersom *Flickan utan minne* varit på tapeten strax innan.

Dags för fråga 2: Hur ska en spännande bok se ut?

Efter en minut lät vi några grupper berätta vad de kommit fram till och en flicka berättade att hon tyckte att det bästa vore om alla böcker hade grå framsidor och att man bara kunde läsa om handlingen på baksidan. Vi visade upp och berättade om en bok som ser väldigt spännande ut på framsi-

* Inspirerad och godkänd av Thomas Halling

dan, *Ingen ser dig* av Anna Knutsson. Därefter boktipsade vi om en bok som borde ha en grå framsida eftersom den ser tråkig ut men är väldigt spännande, *Victor och Sanna* av Helena Bross. Efter det presenterades Ingrid Olssons bok *Långt ifrån cool* som en bok med rätt fin framsida men mycket mer spännande innehåll.

Dags för fråga 3: Vilka böcker är spännande?

Efter tredje frågan presenterade inte vi några fler böcker utan alla som ville räckte upp handen och fick nämna namnet på en spännande bok. Böckerna som barnen tipsade varandra om var dessa: *Flickan utan minne*, *Pappa polis*, *Kalla kårar*, *Blommor på Höökens grav*, *mangaböcker*, *Fia plusböckerna*, *Twilight*, *Häxor*. Vi skrev upp alla böcker som tipsades om på blädderblocket.

BOKPRATET TOG CA 30 MINUTER och barnen var engagerade och diskuterade mycket. Vi tycker barnens egna tips var väldigt bra och tänker att vi ska samla dem i en lista och presentera på hemsidan. Vi har testat modellen flera gånger och har utvecklat den något efterhand.

Surprismodellen

Den här modellen kom vi fram till eftersom vi vid boktipsen nästan alltid har bord framme där vi placerar böcker som gruppen kan få låna av. För att få gruppen att koncentrera sig på just den bok

som vi tipsar om så täcks bordet/borden över med olika tyger. De färger vi använder är svart, rött, blått och grönt. Färgerna får då symbolisera olika genrer. Det kan också bli lättare att välja en bok när de särskiljs genom genrer.

FÖR ATT FÖRSTÄRKA och göra överraskningseffekten mer dramatisk kan man använda ljud när man tar bort tyget, men det är inte nödvändigt. Ofta används surprise-modellen i kombination med någon annan modell t.ex. lapp- och symbolmodellen, där röstlapparna har samma färger som tygerna. En enkel modell som kräver mycket lite förberedelse och går att variera och kombinera på många olika sätt.

Irène Kulneff, Susanne Thonnysson-Gunnarsson, Lena Havel, Petra Rolfsdotter-Ericsson
Barnbibliotekarier vid Tyresö bibliotek

SÖRMLAND, VÄSTMANLAND OCH ÖREBRO LÄN

BERÄTTELSER PÅ VÄG

DET VAR I BÖRJAN AV MAJ och den lilla blå husvagnen, av barnen döpt till Bubblan, gungade förnöjd iväg till sitt första uppdrag för säsongen. Det var dags att lämna vinteridet i den röda ladan utanför Eskilstuna och äntligen få träffa barn och ungdomar igen. Färden gick till Skinnskatteberg där Bubblan skulle medverka både vid invigningen av den nya skejt- och cykelparken och på Vildmarksmässan helgen efter. Efter en total makeover invändigt och en sista justering av blinkers och lampor på verstan var Bubblan nu väl rustad att besöka de nio kommuner som väntade på henne sommaren 2011.

Det var en gång...

Historien om hur Bubblan kommit att bli en del av ett provande och uppsökande arbetssätt i barnbiblioteksverksamheten började flera år tidigare. Barnkonsulenter vid Sörmlands och Örebros länsbibliotek funderade tillsammans på hur man skulle få till stånd en nytändning i barnbiblioteksverksamheten. De började fundera på något mobilt och bar med sig dessa tankar in i två stora projekt kring läsfrämjande arbete som pågick under mitten av 2000-talet, nämligen MVG och Läskonster.

I LÄSKONSTER fanns även konsulenterna från Västmanland med och när det började bli dags att formulera sina tankar kring någon form av Littera-

turhus i det projektet bestämde sig Örebro län och Västmanland för att satsa just på ett mobilt berättarhus och göra det tillsammans med Sörmland. Ett studiebesök på LesArt i Berlin ledde till en ansökan till Kulturrådet om att få göra en förstudie kallad "Berättelsens ande."

Berättelsens ande

Tidigare projekt har lärt oss att ett "växthus" (en enklare form av framtidsverkstad) ger bra utgångspunkter och vi ville bjuda in till ett sådant. Den viktigaste och bärande idén med vår "mobil" var att den skulle förverkliga "läskonster-andan", d.v.s. det skulle vara en verksamhet som förutom bibliotekspersonal involverade andra kulturarbetare och arbetade med berättandet på ett sätt som gjorde att alla sinnen var med. Viktigt var att barn och unga skulle få "göra själv". Det skapande momentet skulle finnas med hela tiden. Vi ville också att arbetet ska vända sig till barn och unga på deras fritid.

Deltagare i Växthuset på Nynäs

Dessa förutsättningar gavs till tre bibliotekarier, en skådespelare, en musiker, en författare, en filmare, två museipedagoger, en scenograf och dockteater-spelare. Under två dagar på vandrarhemmet Brän-

neriet utanför Nyköping spånade och diskuterade de livligt. Om man bortser från hinder som ekonomin, hur kan man då gestalta en spännande ”mobil”? Som avslutning byggdes modeller utifrån de idéer som kommit fram. Vi fick vi många bra saker att ta med i den fortsatta planeringen. Det viktigaste för oss var att alla inbjudna tänkte på idén och arbetade intensivt för att få fram roliga och intressanta förslag.

Vad tycker barnen?

Barnens perspektiv på vad ett rullande berättarhus skulle kunna vara undersökte vi genom att intervjua flera barn. De tryckte på att ”vagnen” måste se häftig ut, kanske grafittimålad? Det ska finnas många saker att prova på och göra men man ska också kunna bara hänga. Kanske kunde man låna ut simglasögon när den var på stranden? Och det vore coolt om man kunde laga mat i den.

Bubblan före motivlackering...

Inspiration

Ytterligare inspiration för vår mobil fick vi på en studieresa till Danmark där huvudmålet var Århus som vi visste hade husvagnen Spotmobilen som en viktig del i sin ungdomsverksamhet på biblioteket. I Århus fick vi än en gång bekräftat hur viktigt det är att lämna över mycket ansvar och planering till ungdomarna. Århus hade t.ex. unga personer timanställda som i sin tur involverade yngre ungdomar i Spotmobilens olika projekt. Att pröva, utvärdera, ändra och tänka om framhölls också som viktigt. På Hjørings bibliotek inspirerades vi bland annat av att barn gjorde film som en del av den dagliga verksamheten på biblioteket. Filmerna visades sedan på väggskrmar i biblioteket. Vi besökte också Partille bokhandel.

Hur Bubblan kom till oss

När vi fick beskedet att vi fått ytterligare bidrag så att vi kunde börja förverkliga vår vision lade vi i högsta växeln. Det var bråttom att komma igång för att hinna ha någon verksamhet under första sommaren. Vi tittade på nätet och såg vad som fanns till salu av begagnade husvagnar någorlunda nära oss. Efter att ha åkt och inspekterat ett par stycken bestämde vi oss för en liten, ganska sliten Polar 300-vagn till ett bra pris. Det mesta av verksamheten skulle ändå försiggå utanför vagnen och med lite färg och glatt humör kommer man långt, tänkte vi.

NU VILLE VI KOMMA IGÅNG. Det var en härlig känsla att ha äntligen ha en mobil men den såg verkligen inte ut som barnen hade beskrivit att den borde

**... Bubblan efter
motivlackering på
ungdomsfestivalen
i Eskilstuna**

göra. Via ungunderkonsulent i Västmanland hittade vi Matilda Carlsson, en ung tjej som höll på med airbrushmålning, och hon fick förtroendet att dekorera mobilen. Det viktiga var att den skulle fungera för alla åldrar och verksamheter samt att den skulle synas på långt håll. Vi godkände hennes skiss och blev jättenöjda med resultatet; en husvagn som lyser klart blå med slingrande gröna och orangea former som för tankarna både till havens djup och till rymdskepp och fjärran galaxer.

Vad vill vi med ett rullande berättarhus?

När vi samlade ihop våra tankar kring vad som var viktigt kom vi fram till att målet är att fler barn ska hitta till berättelsen, vi vill utveckla nya metoder

för lässtimulans och vi vill nå barn som idag inte kommer till biblioteket. Vi vill också skaffa oss nya samarbetspartner och på det viset både nå bättre kvalitet och ge barnbibliotekspersonalen kompetensutveckling och nya kontakter för framtiden.

Vad finns i Bubblan?

Bubblan är utrustad med flera olika erbjudanden som stimulerar till berättande i många former; alltifrån en grundutrustning av stafflier, asfaltkriktor, kameror, iPads, bandspelare, spel, en jättemagnettavla med ord och bokstäver till mer speciella grejer beroende på vad Bubblan ska delta i. I Bubblan finns också en stor orange hund, en liten illgrön katt, pusselmattor, stolar, bord och olika sorters kuddar. Böcker, tidskrifter och andra medier

plockas in i Bubblan av den personal som ansvarar för verksamheten just då. Ingen utlåning av böcker sker från Bubblan. Fokus är här och nu, i stunden, samtalet, skapandet och berättandet.

Hur arbetar vi med Bubblan?

Bibliotekspersonalen arbetar tillsammans med exempelvis författare och film-, dans-, teater- och musikpedagoger som håller workshops. Bubblan ska finnas på ställen där man vanligtvis inte hittar bibliotekets verksamhet, exempelvis på musik- och ungdomsfestivaler, ute i stadsdelarna, på badplatser, vid ungdomshus, i köpcentra, på marknader och hos idrottsföreningar.

DET VIKTIGASTE ÄR vad barnen tycker om Bubblan. Vi frågar vad de tycker och de kan rita eller skriva i en stor loggbok som finns i Bubblan. En annan viktig del av arbetet med Bubblan är att sprida resultatet av arbetet och våra idéer till andra. För den externa marknadsföringen arbetar vi med vykort och en kortfattad informationsfolder. Det finns en Facebooksida och för bibliotekspersonalen arrangerar vi inspirations- och lärseminarier.

Bubblans första sommar – Hur gick det?

Under första sommaren tog de tre konsulenterna ansvar för logistik och annat praktiskt. Det var ont om tid och vi ville absolut komma ut till barn och ungdomar och skaffa oss erfarenheter och se om

Bubblan på cityfestivalen i Västerås

Magnetberättartavlan som specialtillverkats för Bubblan

det skulle fungera. Vi erbjöd då endast de tre stora kommunerna att få arbeta med Bubblan, tiden räckte helt enkelt inte till att på ett bra sätt involvera alla kommunerna i våra tre län just då.

BUBBLAN FICK SITT NAMN när hon deltog på sitt allra första evenemang, en ungdomsfestival i Eskilstuna. Där fick ungdomarna lämna förslag och sedan valde vi ett av dem. I högtidligare sammanhang skriver vi Bubblan – berättelser på väg. Två bibliotekarier bemannade Bubblan på ungdomsfestivalen och när hon fanns utanför skateboardparken, också det i Eskilstuna. Där skrev killarna asfaltsberättelser med inlinesen på och läste böcker om Extremsport.

NÄSTA STOPP VAR CITYFESTIVALEN i Västerås, med fokus på två olika åldersgrupper. Första dagen stod Bubblan uppställd bredvid ett sagotält där en amatörteatergrupp spelade sagor ur Tusen och en natt. I Bubblan berättades sagor men mest uppmuntrades barnen att rita och berätta sagor själva. På kvällen dagen efter var det ”rejevparty” på Sigmatorget också det inom ramen för Cityfestivalen. Många unga människor använde platsen som vi ställt i ordning runt Bubblan att chilla eller hänga i.

Asfaltberättande
vid skatehallen i
Eskilstuna

Bubblan på O-ringen i Örebro

Under en vecka i juli besökte Bubblan O-ringen i Örebro, världens största orienteringsäventyr med tusentals deltagare. I gott samarbete med Örebro läns Idrottsförbund hade Bubblan en given plats för barn och unga under O-ringen. Den lockade många barn som återkom flera gånger under veckan.

BUBBLAN ERBJÖD OLIKA berättarstationer med bland annat bildberättande, stafettmålning, magnetpoesi, göra animerad film, bokdans, högläsning. Att bara hänga vid Bubblan och snacka, eller spela spel

Bildberättande på
O-ringen i Örebro

var också ett gott alternativ efter dagens orientering. Saccosäckarna och pusselmattorna blev till kojor med läsmys. Vi hade vädrets makter med oss nästan hela veckan. Trots snålblåst sista dagen kom ett gäng entusiaster för att göra pins och trä veckans sista pärlarmband innan O-ringen packade ihop för sommaren 2010.

ANDRA VECKAN I AUGUSTI var Bubblan ute i tre barnrika stadsdelar i Örebro, Brickebacken, Vivalla och Varberga. Bubblan parkerade sig i anslutning till fri-luftsbaden i respektive bostadsområde. Den spännande lilla knallblå vagnen väckte stor uppmärksamhet när den rullade in i bostadsområdena och som i ett trollslag kom barnen. Många barn kom, stora som små med eller utan syskon. Även här fick barnen prova på att berätta utifrån bilder, göra film, måla, läsa själva nerkrupna i en ”fatboy” eller höra en berättelse. Bokdans, magnetpoesin och pappersvikning var populära inslag. Allra roligast var det att göra sin egen animerade film. Ett trettiotal barn skapade sina egna filmer utifrån spännande och roliga berättelser. Alla filmproducenter fick en snygg cd med allas filmer. Att Bubblan var populär gick inte att ta miste på. Det var av betydelse att

barnen kände igen sin bibliotekarie från sitt närbibliotek, ”det är du som jobbar på bibblan, va?” likaså det goda samarbetet med områdesansvariga och badpersonal. Många Bubblan-armband, gröna och blå delades ut både på O-ringen och i stadsdelarna, ett berättarminne för alla de barn och unga som var med i Bubblan sommaren 2010.

Vi lär av varandra

Under hösten hölls ett inspirations- och lärseminarium där de bibliotekarier som varit ute med Bubblan och konsulenterna berättade om sina erfarenheter. Vi fick också höra om biblioteksverksamheten vid badet på Råby. Till seminariet var alla som arbetar med barnbiblioteksverksamhet i de tre länen inbjudna, liksom samarbetspartner och deltagare i Växthuset. Vid seminariet arbetade deltagarna i grupper med frågor kring hur man kan jobba med ungdomar och berättelser, vem man kan samarbeta med och vilka platser man kan uppsöka för att nå ungdomar. Deltagarna fick också åka ut och titta på Bubblan för att bättre få en uppfattning om hur det skulle kunna fungera att arbeta med ett mobilt berättarhus i sin verksamhet.

Vem vill vara med i Bubblan 2011?

Eftersom vi fick medel att fortsätta verksamheten gällde det nu att personal och chefer på biblioteken i länet tyckte att Bubblan var värd att satsa på. Inför den andra säsongen gällde det också att få kommunerna att ta logistiken d.v.s. hämta och lämna Bubblan i ladnan utanför Hammarby, söka ev. tillstånd om den ska ställas upp på allmän plats och tänka efter var den kan förvaras säkert under tiden man har den.

I JANUARI GICK DET UT en inbjudan till alla kommuner i våra län, ca trettio, om att anmäla intresse för att arbeta med Bubblan i sin uppsökande verksamhet på barns fritid. De ombads lämna in projektbeskrivningar med uppgift om på vilket sätt de vill arbeta, vilken idé de har om verksamheten, vilken målgrupp de tänker sig och om de redan visste när de ville ha Bubblan. I februari hade vi till vår glädje elva kommuner som var intresserade. I de fall flera

bibliotek ville använda Bubblan samma datum prioriterade vi bibliotek som ville satsa på att nå ungdomar, projektets fokusmålgrupp detta år.

Avspark

Alla som visat intresse för att arbeta med Bubblan bjöds in till en kickoff för att få svar på sina praktiska frågor. För att även få inspiration och nya perspektiv bjöd vi också in två personer från Århus bibliotek i Danmark som arbetar med den mobila ungdomsverksamheten Mindspot/Spotmobilen, en ansvarig bibliotekarie och en halvtidsanställd yngre medarbetare.

Hjälp! Hur kör man en husvagn?

En blåsig och kylig dag i maj arrangerade vi en heldag med provkörning och packning för alla kommuner som ska arbeta med Bubblan. Vi gick igenom utrustning och annat praktiskt och alla som ville fick haka på och av Bubblan och köra en sväng med henne. Dagen var tänkt att starta med picknick i gräset utanför ladnan men blev en bitande påminnelse om att när man ska jobba utomhus måste man vara beredd på alla sorters väder och ha en mental förberedelse för det. Vilka blir nästa säsong utmaningar?

Sylvia Blomberg, Ann Catrine Eriksson och Christina Stenberg

Nu kör vi! Koppla på, koppla loss, koppla av

UPPSALA LÄN

DET VANDRANDE BERÄTTARSKÅPET OCH EN MÖTESPLATS FÖR FORTBILNING

Mötesplats för Läskonster

Uppsala läns bidrag till att utforska idén om litteraturhus kom att ta fasta på den del av LesArt som handlar om att i former av workshops, inte föreläsningar, föra ut konceptet (i vårt fall Läskonster) till målgrupper som läsare, föräldrar, lärare, bibliotekarer, bokhandelsmedhjälpare och studenter. Vi har vänt oss till barnbibliotekarer, dramapedagoger, kultursekreterare och kulturkonsulenter. Alla hade inte möjlighet att delta i det ”stora” projektet, och att skapa en årlig Mötesplats för Läskonster i vårt län är ett sätt att sprida och att hålla Läskonsterkonceptet vid liv även efter projekttidens slut.

MÖTESPLATSEN ÄR WIKS SLOTT, en miljö som i sig fungerar stimulerande för alla sinnen, den pågår under två dagar och är vid det här laget en inarbetad och efterlängtd upptakt inför hösten. Mottot för de första mötesplatserna har varit *Alla kan berätta!* Mötesplatsen inleds alltid med en röstverkstad, det skapar god stämning och Fabula Storytelling har tagit vid med berättarverkstäder. Andra inslag har varit berättarteater, verkstad med metoder från LesArt, bok-events, berättarkvällar med spökhistorier.

”Förra årets mötesplats blev en aha-upplevelse för mig, säger Ann-Sofie Lans. Jag hade just tillträtt en tjänst som barnbibliotekarie i Knivsta och skulle starta upp sagostunder. Så det passade bra att Mö-

tesplatsen bjöd in till två dagar om just berättande. Det häftigaste var att upptäcka att det inte behöver vara så himla svårt, att vi fick prova på sådant som jag direkt kunde ta med mig tillbaka till biblioteket.”

MÖTESPLATSEN ÄR ALLTSÅ ETT SÄTT att stödja processerna som Läskonster satt igång. Innehållet kommer att variera men grundtanken, att själv agera och pröva för att steget att praktisera ska bli så litet som möjligt, *den* kommer att vara bestående. Hösten 2011 är bl.a. Tove Jonstoj, barnradiomakare och författare, inbjuden att hålla en eftermiddag om att skapa förutsättningar för bra samtal med barn. Vad menas med lyssnandets pedagogik? Hur kan vi tillsammans utvecklas som lyssnare, pratare och läsare tillsammans med barnen? Andra dagen undersöker vi hur man kan arbeta med rörliga bilder tillsammans med barnen och ser hur det skulle kunna kopplas till det länsgemensamma webblioteket BIBLI.

Det vandrande Berättarskåpet

På lång sikt var vårt mål att något bibliotek i länet skulle vilja marknadsföra sig som Barnens litteraturhus men så långt är vi inte komna våren 2011. Men ett mobilt litteraturhus var en tanke som vann gehör i den första förankringsrundan i länets kommuner. Idén hittade sitt sammanhang vid en oplanerad lunch med Tuula Autio, kommunikations-

Mattias Gordon presenterar Berättarskåpet på Wiks slott

chef vid Upplandsmuseet och Stina Flink, museipedagog. Upplandsmuseet och länsbiblioteket har en lång historia av samarbeten med litterära vandringsutställningar men samarbetet behövde hitta nya banor. Vi ställde oss frågan om ett mobilt berättarbygge för barn kunde vara ett nytt sätt att samarbeta. Vi tog kontakt med två lokala konstnärer, Mattias Gordon från Älvkarleby, filmanimatör och som tidigare arbetat fram ett berättarbord, och Leif Högström från Tobo. Leif har tillsammans med Sven Nordqvist bland annat byggt upp lek-miljön Barnens bruk i Lövstabruk.

VÅR FÖRSTA IDÉ var att bygga en byrå, en berättarbyrå fylld med byggstenar till berättelser, inspirerad av Riksutställningars utställning ”Nattpäron”, med tillhörande bok av Johan Altoff. Projektet gick länge under arbetsnamnet Berättarbyrån, men så småningom kom projektgruppen fram till att en byrå var för liten för att rymma alla goda idéer, så byrån växte och blev ett skåp. Ett skåp med luckor, snurror, bilder och föremål som lockar fram historier och stimulerar berättande. Målgruppen är i första hand barn mellan fem och elva år, enskilda eller i grupp. Vi visste från början att vi ville ha med vissa ingredienser; personer, platser, föremål, aktiviteter som ger drivkraft framåt och oväntade händelser eller komplikationer. Vissa idéer visade sig svåra att genomföra rent praktiskt och det första skåpet är ett experiment som ska utvärderas

och ändras utifrån det första årets erfarenheter. Skåpets yttre har inspirerats av allmogeskåp från Uppland med omnejd och genom att koppla vissa delar av innehållet till lokalhistorien på den ort där skåpet är för tillfället kan berättelserna som pusslas ihop få lokal anknytning. I Håbo till exempel, bilder av Albertus Pictors målningar i Härkeberga kyrka, en bild på ett soldattorp i Skokloster och en modell av Varpsundsstenen. Ingredienserna finns alltså i skåpet och genom att blanda dem och krydda på sitt eget sätt kan man få fram en egen historia med lokalfärg.

EN TISDAG I OKTOBER 2010 kom Berättarskåpet till sin första anhalt: Håbo bibliotek. Christina Norén, barnbibliotekarie var förväntansfull men lite pirrig: ”Det är svårt att veta hur man ska lägga upp det. Det blir säkert lättare sedan men nu i början får vi pröva oss fram.”

DEN FÖRSTA BARNGRUPPEN kommer från Junibackens förskola i Skokloster. Små stolar står i en halvcirkel framför det stängda skåpet. Christina börjar med att fråga om det är någon som vet vad en berättelse är? Flera händer viftar. Christina snurrar på hjulet och bilden av en mus kommer fram. Utan minsta tvekan berättar barnen sedan, med hjälp av bilderna i skåpet, en spännande och ganska ryslig historia om musen Bongo, hans kompis prinsessan och den hemska piloten som tar prinsessan tillfånga och slänger henne i en fångelsehåla.

**Det vandrande
Berättarskåpet på
Håbo bibliotek**

I MARS 2011, i samband med årligen återkommande berättarveckor, kom Berättarskåpet till Enköping. Berättarveckor är ett brett upplagt samarbete mellan olika aktörer som koncentrerar sig på berättande. Helena Karlsson och Erica Lhådö på Enköpings kommunbibliotek valde att arbeta i par med skåpet och att vända sig till årskurs tre. Ena halvan av klassen botaniserar i biblioteket medan den andra skapar en berättelse. De barnen delas i sin tur in i fem mindre grupper som får ett nummer. Helena och Erica skapar berättelsens magi och väcker barnens nyfikenhet genom att hela skåpet är täckt med ett svart skyнке. De berättar sedan en egen ramberättelse som sedan knyts ihop med det lokalhistoriska materialet i slutet av berättartimmen. När skyנקet tas bort får de barn som fått nummer ett bestämma person, nästa grupp tar vid med att berätta om platsen och så vidare till grupp nummer fem som får det viktiga momentet att väva ihop berättelsen till ett slut. Berättelsen skrivs ner av läraren och används sedan på olika sätt, en utställning, i lokalpressen och för vidare bearbetning i skolan.

DET VANDRANDE BERÄTTARSKÅPET har hittills besökt fyra pilotbibliotek. Utifrån de erfarenheterna ska det första skåpet förbättras och ett till ska byggas hösten 2011. Gerhard Berlin, Upplandsmuseets verkstad, bygger, Mattias Gordon klurar och illustrerar, Leif Högström ritar, konstruerar och målar och det är en välsignelse att Upplandsmuseets transporter kan användas för turnéerna. Under testperioden har Fabula storytelling hållit en inledande berättarverkstad med bibliotekspersonalen och pedagoger. Det har blivit en uppföljning på plats av de berättarverkstäder som ingått i Mötesplatserna för Läskonster 2009 och 2010 på Wiks slott. Nu återstår att samla ihop erfarenheterna till ett dokument som kan användas i det fortsatta arbetet.

Litterära rum i Uppsala

Som ett tredje spår i utforskandet av litteraturhuskonceptet finns tankar om Litterära rum på Uppsala stadsbibliotek. Sedan 2010 har ett nätverk med representanter för författare, Kulturkontoret, Studieförbundet, Uppsala stadsbibliotek, Missions-

kyrkan, Kultur i länet och länsbiblioteket samlats för att diskutera det litterära Uppsala. Målet för Litterära rum är att Uppsala stadsbibliotek ska vara en framträdande och understödjande aktör i det litterära nätverk som växer fram. Utvecklingen är på gång och löper längs tre spår: *Uppleva och mötas* där biblioteken är scener, arenor och intima rum för möten mellan författare och publik, bok och människa. *Skapa* där biblioteken i samarbete med andra stimulerar till eget skrivande och att framföra sina texter. *Samarbeta* där biblioteket spelar en aktiv roll inom och utanför nätverket för att skapa Det litterära Uppsala. Samtliga spår har en vision formulerad för barn och unga. Nätverket gjorde våren 2011 ett studiebesök till litteraturhuset i Oslo. En studieresa sätter oftast fart på processer på ett alldeles särskilt sätt och känslan av att *nu* hade något hänt var tydlig vid en återträff efter resan Det ska bli spännande att se vad som händer!

Solveig Hedenström

Detalj från Berättarskåpet

GOTLAND

NÄTVERK SOM LITTERATURHUS

GOTLANDS LÄNSBIBLIOTEK VALDE att tänka på litteraturhus som nätverksbygge. På en ö vill man gärna tänka sig att det faktiskt är möjligt att nå ut till alla. Man tänker lätt modell. Med en stabil infrastruktur och samarbete över institutions-, förvaltnings- och konstartsgränser borde det gå att nå alla barn och ungdomar med utbud och möjligheter.

SKOLA/BIBLIOTEK, förskola/bibliotek, lärarutbildning/bibliotek och barnhälsovård/bibliotek samarbetar bra sedan många år. Även Gotlands regionala kulturkonsulenter träffas regelbundet för arbetsmöten. Läskonster gav vårt samarbete ett sammanhang och en gemensam idé. Regionen är liten och ekonomiskt svag. Att få loss pengar till enstaka större kultursatsningar kan gå men det är svårare att skapa ekonomiskt utrymme för något man vill permanenta. Att satsa på en fördjupning av våra nätverk på barnkulturområdet fick bli modellen för oss.

Barnbiblioteksverksamheten

Barnbibliotekspersonalen är kunnig och engagerad, tar emot grupper, hittar på program. Det gäller egentligen bara att tillhandahålla smörjmedel i form av inspiration och fortbildning. På Gotland finns ett väl uppbyggt system med ca 900 bokpåsar som lånas ut på förskolor över hela ön. I snart tjugo år har vi delat ut gåvoböcker till alla nyfödda och vi har ett nätverk på ca tjugo sagoläsare i olika förskolor. Elmer, Almedalsbibliotekets ungdomsverksamhet, Hemse ungdomsfilmstudio samt Bokälskarna, bokklubbar för barn som älskar att läsa är andra exempel på verksamhet som i sig rymmer

samarbeten över konstartsgränserna. Inom programverksamheten frodas idéerna. Läskonster har blivit ett sätt att tänka som jag tror har arbetat sig ganska djupt ner i den vardagliga biblioteksverksamheten.

I SAMVERKAN MED BARNOMSORG, skola, barnhälsovård och högskola har Gotland genomfört ett antal olika projekt som låtit tala om sig: Sorkprojektet (om pojkars läsintresse), Majaprojektet (om små barns språkutveckling), Sambandscentral Språk (om samarbetet mellan alla oss med uppdrag att stödja barns språkutveckling) och Fokus Rummet (om den rumsliga utformningen av bibliotekens barn- och ungdomsavdelningar). I Fokus Rummet byggdes tio barnavdelningar om med hjälp av två konstnärer och en scenograf. Vid samma tid var även en operasångare och en skådespelare anställda på länsbiblioteket. Arbetsförmedlingens plustjänster möjliggjorde det hela och gav personalen spännande fortbildning. Samarbetet över konstartsgränserna gav mersmak – och projekt Läskonster passade oss som hand i handske. De pengar som erbjöds Gotland genom Läskonsters tredje år var tänkta att på olika sätt fördjupa och förstärka befintliga nätverk på barn- och ungdomskulturområdet.

GENOM KULTURKONSULENTSAMARBETET hade folkbibliotekens nätverk växt. Resultatet visar sig framför allt i barnbiblioteksverksamhetens programutbud för barn och unga. Och vi såg för oss hur nätverken skulle nå ut över hela ön och inspirera till stordåd av alla slag.

”På något sätt har vi väl alltid haft litteraturhus på biblioteken, det är väl bara det att nu har vi hittat på ett namn för alltihop”

Förändringens vindar

Men den kommunala ekonomin försämrades och vid årsskiftet 2010/2011 blev Gotland dessutom egen region. Med detta följer organisatoriska förändringar om vilka vi ännu inte vet så mycket. Flera centrala samverkans- och konsulenttjänster togs bort i besparingarna och situationen blev ganska hastigt en annan. Just nu ser det ut som att den största förändringen drabbat samarbetet skola-förskola-bibliotek där det tidigare fanns både förskolekonsulent, barnbibliotekskonsulent och två tjänster på Skolbibliotekscentralen som kunde utveckla och binda samman. Båda konsulenttjänsterna är nu borta och SBC:s resurser halverade. Samtidigt inrättas en Kulturarvskonsulent och kanske omvandlas tjänsten som Danskonsulent till en Scenkonsulent. Vi lever i förändringens tid, en ny infrastruktur måste skapas men förhoppningsvis landar allt bra med tiden.

FÖR ATT STÄRKA BARNBIBLIOTEKSPERSONALEN, det egna nätverket, arrangerade Länsbiblioteket hösten 2010 en studieresa till Stockholm där vi under två intensiva dagar besökte bibliotek och fantastiska verksamheter. Vi blev berörda och inspirerade av personalens visioner, ambitioner och handlingskraft och vi återvände till vår ö med idéer och kraft att ta nya tag. De verksamheter vi besökte var: Sturebiblioteket, Bibliotek Plattan, Palatset på Riddarholmen, Projektet Guds hus i Fisksätra, Fisksätra bibliotek samt Tyresö bibliotek i Bollmora Centrum.

VID UTVÄRDERINGEN av Stockholmsresan var en av frågorna: Med utgångspunkt i din egen biblioteksverksamhet hur tänker du nu kring begreppet

litteraturhus? Har dina tankar och idéer förändrats, stärkts, förvirrats under resans gång? Har din syn på din egen biblioteksverksamhet påverkats?

NÅGON FUNDERAR kring att Donnerska huset skulle kunna fungera som ett litteraturhus på sina alldeles egna villkor med berättande och berättelser i centrum. Innehållande såväl lokal som internationell tradition, och med såväl biblioteket som andra aktörer inblandade. En annan reflekterar att begreppet litteraturhus numera snarare innebär ett kulturhus där man kan möta alla möjliga sorters kulturella upplevelser och det behöver inte vara kopplat till det skrivna ordet. Det måste inte vara en fysisk byggnad utan snarare en verksamhet. Det kan vara både smått och stort, ensamutförande eller samarbete inom en institution eller med olika kulturaktörer. ”På något sätt har vi väl alltid haft litteraturhus på biblioteken, det är väl bara det att nu har vi hittat på ett namn för alltihop och kanske gjort oss lite mer öppna och inspirerade att ta till andra kulturformer i vårt arbete, framför allt gett oss en knuff till att starta samarbete med andra kulturaktörer.” Tanken på barnbiblioteket som ett kulturhus eller kulturscen har funnits länge men har kanske blivit tydligare i och med Läskonster. Nu finns modeller för samverkan med andra kulturaktörer och synen på barns delaktighet och eget skapande lyfts fram. Alla bibliotek är väl litteraturhus men på olika sätt. Vår experimentverkstad är Bokälskarna där många Läskonsteridéer testas, säger en av deltagarna.

Karin Blomquist

DALARNA

LITTERATURFESTIVAL OCH ETT REGIONALT KULTURNÄTVERK

DALARNA ÄR ETT GEOGRAFISKT STORT LÄN med många små kommuner, långa avstånd och i avsaknad av en stor centralort, ett kulturlän med flera starka kulturella mötesplatser. I Dalarna finns sedan lång tid tillbaka ett utmärkt samverkansklimate och en tradition av samarrangemang mellan de olika regionala kulturinstitutionerna. En lång rad konstövergripande projekt med såväl vuxna som barn som målgrupp har genomförts.

Regionalt kulturnätverk

Därför var det naturligt att Dalarnas litteraturhus skulle utgå från denna kraft och byggas som ett regionalt kulturnätverk där många viktiga yrkesgrupper runt barnen ingår. Här ingår författare, barnbibliotekarier, pedagoger, logoped, kulturarbetare och kulturkonsulenter. Gemensamma studier, lokala och regionala aktiviteter stärker nätverket och ökar samsynen kring barns och ungas behov av och rätt till kultur.

DALARNAS LITTERATURHUS BLIR ETT regionalt resurscentrum som genom konstövergripande aktiviteter och barns delaktighet och påverkan bidrar till att öka barns lust och glädje i kulturen. Ett centrum där litteraturen som konstform lyfts fram och utvecklar nya ingångar till litteraturen och läsfrämjandet i samverkan med andra regionala kulturut-

övare. Här är också en samsyn runt våra barn och deras behov av största vikt och en utgångspunkt. Som ett led i den processen har det regionala kulturnätverket haft en studiedag om Barnkonventionen och vad kulturella uttryck och kulturell delaktighet skulle kunna vara i dessa sammanhang.

DET REGIONALA KULTURNÄTVERKET arrangerar studiedagar för pedagoger och kulturarbetare, där deltagarna får pröva på olika aktiviteter. Att praktisera boksamtal enligt Aidan Chambers modell är ett exempel bland andra. Länsbiblioteket arrangerar också varje år ett välbesökt länsmöte där läsfrämjande aktiviteter och föreläsningar varvas.

DE MER ÄN 20 BARNBIBLIOTEKSMEDARBETARE som deltog i Läskonster utgör basen för kulturnätverket i hela länet. Vid regelbundna nätverksträffar studerar de texter tillsammans och reflekterar i grupp vad det kan innebära för deras arbete. De har alla stärkt sina lokala nätverk och vid nätverksträffarna deltar också de olika regionala kulturkonsulenterna till exempel hemslöjds konsulenterna eller danskonsulenterna. Dessa får på så sätt tillfälle att berätta om sina verksamheter, kontakt uppstår och ur mötena föds nya projektidéer. Ett exempel är ett samverkansprojekt mellan ett barnbibliotek, tre förskolor, länsbiblioteket, konstkonsulenten, en konstnär, en författare och filmkonsulenten. Ett

”Tack för en jättetrevlig lördag med Läsfestivalen!!! Vi var alla mycket nöjda och glada!”

MVH / familjen Rasimus med 3 barn 3, 7 och 9 år

”vinna/vinna-projekt” där varje deltagare ansvarat för sin del. I dessa möten har även kunskaperna om varandras arbeten och villkor fördjupats och barnbibliotekens lässtimulerande arbete spridits. Tydliga vinnare är barnen som skapat berättelser och producerat en film, en film som visas i Dalarna. Ett projekt med barn och konstformerna dans och litteratur planeras i en annan kommun.

ATT PÅ DETTA SÄTT bygga korta vägar för att hitta fram till varandra för samverkan är ett långsiktigt och ständigt pågående arbete där länsbiblioteket spelar en central roll för att så sker och att bidra med stöd och inspiration. I nätverken deltar också studieförbunden och länets författare.

Läsfestivalen

Länsbibliotek Dalarnas goda relationer till länets författare utgör utgångspunkt för en annan spännande del av Dalarnas litteraturhus: att skapa en årlig barnboksfestival i Dalarna. En läsfestival med lyskraft som stimulerar barn till läsning och kreativitet och som väcker nyfikenhet, ger glädje och sammanhang året runt. Syftet är att synliggöra

barnboken och barns behov av läsning, språkutveckling, lust och inspiration till eget skapande. I maj 2011 genomfördes *Läsfestivalen* i Falun för första gången. Barnen var huvudpersoner, de bästa barnboks författarna från hela landet deltog och arbetade tillsammans med barnen, en rad evenemang, stora och små inträffade. Tillsammans med barnbiblioteken, Svenska barnboksakademien och den regionala kulturen lyftes berättelserna, litteraturen som konstform i Dalarna. Här fanns något för alla, från ett sprakande scenprogram ute på torget, via workshops och digital verkstad till nära samtal mellan barn och författare, sagovandringar och målning för de minsta.

LÄSFESTIVALEN HAR STÄRKT nätverket, gett nya kontakter som vill hjälpa till, visat att vi är många som arbetar för samma sak: barns och ungas rätt till berättelsen, boken och läsningen. Läsfestivalen ser vi som en årligt förekommande barnboksfestival och den är en del av Dalarnas Litteraturhus där den regionala konstövergripande kultursamverkan och barns delaktighet står i fokus.

Carina Lindstedt

GÄVLEBORG

LITTERATURHUSET I SANDVIKEN

LITTERATURHUSET I SANDVIKEN började bygga upp sin verksamhet hösten 2010. Fram till nu har projektledarna förankrat verksamheten regionalt, lokalt och mötts av idel positiva reaktioner. Det är ett gediget förarbete som gjorts och som kommer att ligga som en stadig grund för det fortsatta arbetet.

2010 TOG KOMMUNSTYRELSEN i Sandviken beslut om ombyggnation för en ny kulturskola i Folkets Hus i Sandviken. De nya lokalerna beräknas vara klara 2013 och då kommer folkbiblioteket, konsthallen, turistbyrån, ungdomsgård och andra verksamheter i Folkets Hus att tillsammans med bl.a. kulturskola och gymnasiets estetiska program bilda ett gemensamt kulturkvarter – Kulturcentrum Sandviken.

KULTURCENTRUM SANDVIKEN är tänkt som en öppen mötesplats för kultur och skapande, mitt i hjärtat av Sandviken och ska vara till för alla som vill ta del av kulturaktiviteter av olika slag. Initiativet till att bygga upp ett litteraturhus kom från Länsbibliotek Gävleborg Uppsala, som i projektet *Läskonster* identifierat behovet av ett regionalt baserat litteraturhus/litterärt center för barn och ungdomar. Inspirationen kom också från studiebesök bl.a. LesArt i Berlin.

VISIONEN ÄR ETT LITTERATURHUS för och med barn och unga. Barnkonventionen är en självklar utgångspunkt. Genom musik, dans, bild, film, drama, form och litteratur får berättelser liv – språkstimulans sker genom estetiska uttrycksformer!

I APRIL 2010 LÄMNADES en projektansökan in till Statens kulturråd från Sandvikens kommun. Man ville undersöka möjligheten att etablera ett litteraturhus för barn och unga i kommunen. Litteraturhuset skulle även ha ett regionalt uppdrag. Ansökan hade föregåtts av en process där en stor arbetsgrupp bestående av representanter från bl.a. förskola, skola, bibliotek, konsthall, kulturskola och studieförbund hade träffats och diskuterat innebörden av ett litteraturhus/läsfrämjandecenter för kommunen och länet, med samverkan i fokus.

STATENS KULTURRÅD BEVILJADE i juni 2010 medel till förstudien kring litteraturhuset i Sandviken, som även fick ekonomiskt stöd från Länsbibliotek Gävleborg Uppsala.

Organisation

Från den 18 oktober 2010 har Karin Forsgren Anderung och Eva Norrbelius Coleman varit anställda som projektledare på deltid. Karin Forsgren

Anderung har en bakgrund som filmkonsulent och har bl.a. initierat forskningsprojekt kring små barn och film. Hon har bred erfarenhet av kulturverksamhet på regional nivå och ett brett kontaktnät. Eva Norrbelius Coleman är verksamhetsansvarig för filialbiblioteket i Björksätra/Sandviken, ett barn- och ungdomsbibliotek. Hon har erfarenhet av att arbeta med fokusgrupper för barn och ungdomar och har ingått i arbetsgruppen som föregick projektet.

EN STYRGRUPP bestående av representanter från Sandvikens kommun, Länsbibliotek Gävleborg Uppsala, Högsolan i Gävle samt Bollnäs kommun ansvarar för arbetet under förstudietiden.

EN ARBETSGRUPP bestående av representanter från Sandvikens kulturskola, Sandvikens konsthall, Sandvikens folkbibliotek/Astrakan och Länsgruppen för barnkultur utgör en resurs för projektdarna.

Litteraturhusets tre delar

Litteraturhuset ska innehålla tre delar som fungerar gemensamt på ett unikt sätt:

Den fysiska platsen – lär- och upplevelsemiljön. Barn och unga ska vara medskapande i processen och verksamheten ska ske med utgångspunkt från barnens egna idéer, lust och språkexperimentering.

Kunskapscentret – den kompetensutvecklande delen. Vi vill verka för språkutveckling, lokalt och regionalt, genom samverkan mellan kulturaktörer, pedagoger och andra vuxna som arbetar med barn och unga.

Forskningsdelen – en samlad forskning kring barn och ungas läs- och språkutveckling, samt initiering av ny forskning.

Tre olika perspektiv

Regionalt perspektiv

Länsbibliotek Gävleborg Uppsala och Bollnäs bibliotek finns med i projektets styrgrupp, där också Sandvikens kommun och Högskolan i Gävle finns representerade. Styrgruppen har ett övergripande ansvar för projektet och dess finansiering, beslutar om godkännande av projektets inriktning samt har en uppföljande och granskande funktion.

LANDSTINGET GÄVLEBORGS barnkulturkonsulenter representeras i projektets arbetsgrupp genom musikproducent Lotta Hellsten, Musik Gävleborg. Arbetsgruppen i övrigt består av representanter från Sandvikens konsthall, bibliotek och kulturskola.

PROJEKTLEDARNA HAR TRÄFFAT chefer för de regionala kulturverksamheterna med avsikt att presentera idéerna om Litteraturhuset men också att diskutera hur vi går vidare med Litteraturhuset i länet. Visionen är att Litteraturhuset ska finnas med i en kommande regional kulturplan.

I FEBRUARI ARRANGERADES seminariet ”Språkstimulans genom estetiska uttrycksformer” i Sandviken. Här kom en diskussion att föras kring hur Litteraturhuset kan bli en resurs för hela Gävleborgs län tillsammans med representanter för kommunala och regionala kultur- och biblioteksverksamheter.

PROJEKTLEDARNA HAR regelbundna avstämningar med bibliotekskonsulent Christine Wennerholm, Länsbibliotek Gävleborg Uppsala som har 10 timmar/vecka avsatta för att arbeta med Litteraturhuset.

Lokalt perspektiv

Våren 2011 tog Kultur- och Fritidsnämnden i Sandviken ett beslut om att det ska finnas ett Litteraturhus i kommunen. En lokal arbetsgrupp med representanter från olika organisationer som, studieförbund, fackförbund, kulturskola, skola, bibliotek har under lång tid träffats för att diskutera planerna på ett litteraturhus.

Resurs för forskning

Verksamheten ska ske i samverkan med Högskolan i Gävle. Litteraturhuset ska erbjuda doktorander och studenter vid högskolor och universitet möjligheter att ta del av material men också att kunna göra egna undersökningar inom området läs- och språkutveckling i samarbete med pedagoger och elever inom förskola och grundskola. De metoder som utvecklas ska bygga på forskning och inte på antaganden. Metoderna ska sedan kunna ”exporteras ut i länet”.

Ekonomi

Hur ska vi uppfylla målet om en stadig ekonomi för Litteraturhuset? Med det långsiktiga arbete vi gör och kommer att fortsätta göra, ser vi möjligheter till samverkan med både privata och offentliga institutioner. Utmaningen är: Hur hitta en hållbar samverkan som också håller vid en neddragning av medel? Kanske ett litteraturhus high, medium eller light? Det finns också en klar vilja och en positiv inställning till Litteraturhuset från politiker och tjänstemän.

Seminarium kring språkstimulans

I februari genomfördes seminariet "Språkstimulans genom estetiska uttrycksformer" i Litteraturhusets regi. Syftet med dagen var att försöka hitta samverkansformer regionalt kring barn och ungas språkutveckling. Inbjudna till seminariet var Litteraturhusets samarbetspartner i Sandviken, Länsgruppen för barnkultur samt representanter från kultur- och barnbiblioteksverksamhet från övriga kommuner i länet. Seminariet bjöd på inspiration från föreläsare och gruppdiskussioner samt naturligtvis information om det blivande Litteraturhuset i Sandviken.

INBJUDNA FÖRELÄSARE var Lena Lindgren, museipedagog på Östergötlands museum och Carina Fast som är fil.dr. i pedagogik. Lena visualiserade ett Bok-event genom att i jagform dramatisera boken *Skämmerskans dotter* av Lene Kaaberbøl. Det var spännande och suggestivt och flera deltagare uttryckte en önskan om att kunna jobba på ett liknande sätt.

ÄVEN CARINA FAST hade berättande i fokus när hon inledde med en fängslande historia. Carina berättade också om sitt arbete med avhandlingen *Sju barn lär sig läsa och skriva: familjeliv och populärkultur i möte med förskola och skola*. Sedan 2,5 år tillbaka besöker Carina en förskola en gång i veckan och följer barnens läs- och skrivutveckling. Carina menade att vi i projektet Litteraturhuset bör ställa oss frågorna: Vilka barn och ungdomar vill vi nå? I vilka livsvärldar lever de?

PÅ FÖRMIDDAGEN delades seminariedeltagarna in i mindre grupper för att under workshopliknande former diskutera dagens frågeställningar. På gula lappar fick deltagarna beskriva fördelarna och det positiva med en regional satsning på ett Litteraturhus, på de svarta lapparna fel, nackdelar och hot och på de gröna lapparna flödade kreativiteten – Vad kan vi göra tillsammans? Under gruppdiskussionerna såväl som under dagens övriga program framkom många värdefulla synpunkter som projektledarna tar med sig i det fortsatta arbetet med förstudien kring Litteraturhuset.

Studiebesök

Projektledarna har gjort ett antal studiebesök under början av året. I januari besöktes Eskilstuna för att träffa Länsbibliotek Sörmland, Länsbibliotek Västmanland och Örebro Länsbibliotek som med stöd från Statens kulturråd skapat Bubblan, ett mobilt litteraturhus. De har också varit på Kulturhuset i Stockholm och besökt LAVA, Bibliotek Plattan, samt nyöppnade TioTretton.

Marknadsföring

Litteraturhuset har en kommunikationsplan som uppdateras regelbundet. Kommunikationen utåt sker genom en *webbplats* www.sandviken.se/litteraturhuset, *nyhetsbrev*, *tryckt material* som folder och flyer samt *bloggen LiSa* för intern kommunikation. Styrgrupp och arbetsgrupp träffas ett par gånger per termin.

Begreppet Litteraturhus

Begreppet Litteraturhus har diskuterats av många. Det är intressant att ordet "litteratur" kan väcka så många känslor. Är det pretentiöst? Är det farligt? Ordet används runt omkring i Europa som begrepp för ett ställe där litteratur, läsande och böcker sätts i centrum. I Sandviken framkommer det i diskussionerna, regionalt och lokalt att Plats för Läskonst skulle vara ett bättre uttryck. Diskussionen fortsätter men ambitionen kvarstår att 2013 kommer Europas första öppna Litteraturhus för barn och unga, att finnas i Sandvikens kommun, inspirerat av projektet Läskonster!

Christine Wennerholm

Karin Forsgren Anderung
Projektledare Litteraturhuset i Sandviken
E-post: karin.forsgren.anderung@sandviken.se
Tel: 070-246 46 58

Eva Norrbelius Coleman
Projektledare Litteraturhuset i Sandviken
E-post: eva.norrbelius.coleman@sandviken.se
Tel: 070-253 99 14

Adress: Kultur & Fritid, 811 80 Sandviken
Besöksadress: Folkets Hus, våning 4
Webbsida: www.sandviken.se/litteraturhuset

Illustrationer: Carina Bodström, författare och konstnär

INTERVJU MED ÅSA WIRÉN JONSSON

BIBLIOTEKSCHEF PÅ SANDVIKENS FOLKBIBLIOTEK

Hur ser din vision av ett litteraturhus för barn och unga i Sandviken ut?

– Jag delar tillsammans med andra människor i Sandviken en vision. Redan från början tänkte jag att detta är en fortsättning på ett strävsamt arbete som Sandvikens bibliotek har gjort tillsammans med andra. Vi har lyckats bra med ett utåtriktat strategiskt arbete för att stimulera barns läsning. Har lyckats med att nå barnen, skolledare och pedagoger genom skolan. Men, man får börja om hela tiden med det strategiska arbetet. Då måste man hitta nya arbetssätt och Litteraturhuset är ett sådant. Biblioteket har en stor kunskap om hur man kan arbeta med barns läsning. Vi måste samla all kompetens under samma tak och det kan vara under Litteraturhusets tak.

– Skillnaden mellan Litteraturhus och bibliotek är att vi på biblioteket har flera olika arbetsuppgifter och i uppdraget ligger att möta många människor. Att jobba läsfrämjande för barn är en förstärkning av den delen av uppdraget som handlar om att arbeta lässtimulerande för barn och unga.

– Drivkraften mot målet är att alla barn måste få uttrycka sig. Carina Fast vid Uppsala universitet förmedlar detta på ett bra sätt när hon talar om varje barns unika erfarenhet av språk och kultur och allt som hör därtill. Alla barn har sin ryggsäck med berättelser, visor, känslor tankar etc. De borde få öppnas i skola och förskola. Där måste äventyret börja. Men bara vissa ryggsäckar är accepterade. I Litteraturhuset ska alla ryggsäckar öppnas!

Hur ser ditt strategiska arbete ut för att förverkliga din och andras vision?

– Det är ett långsiktigt arbete. Projektet Läskonster betydde mycket för Sandvikens folkbibliotek och de två barnbibliotekarierna som arbetar här. Vi började tidigt med att diskutera litteraturhusarbetet i en arbetsgrupp bestående av representanter för olika organisationer i Sandviken. Litteraturhuset var alltså väl förankrat bland tilltänkta samverkanspartner när själva arbetet började 2010.

– Litteraturhuset i Sandviken ska i första hand inte vara en biblioteksangelägenhet. Det ska vara

”Men man får börja om hela tiden med det strategiska arbetet”

en verksamhet som flera organisationer ska samlas kring. Alla ska känna att Litteraturhuset är så angeläget att de vill bidra med engagemang, kunskap och medel.

– I grunden finns Sandvikens kommun. Den regionala delen representeras av länsbibliotek och högskola som också finns med i styrgruppen. Tillsammans ska vi ligga steget före för att driva förverkligandet av Litteraturhuset.

Hur ser du på det regionala sammanhanget respektive högskolans engagemang?

– Högskolan och länsbiblioteket är två viktiga pusselbitar som spelar en stor roll i litteraturhusvisionen. Vi gör det här tillsammans. Inom Litteraturhusets ”ramar” ska vi prova och hitta nya sätt att arbeta, vi ska samla och sprida kunskaper och vi ska genom forskning studera effekterna av våra insatser.

Hur har idén förankrats hos personalen?

– Vi har länge arbetat medvetet med barnper-

spektivet i hela personalgruppen. Vi började med det för några år sedan när vi fick medel för att arbeta med vuxnas lärande. Då fick vi också fundera över barn och ungas lärande. Vi har också haft föreläsningar om barnperspektivet inom det förändringsarbete som biblioteket arbetar med.

– Ingen annan har kommit så långt i att förankra idén politiskt i ett kommunalt kulturhus-sammanhang.

– I Sandviken finns ett kommunalråd som hejar på Litteraturhustanken. Jag har förankrat frågan direkt hos henne. Det började som ett embryo som har växt tillsammans med människor som brinner för frågan och det har varit lätt att få acceptans.

– Kultur och fritidsnämnden i Sandviken har godkänt Litteraturhusprojektet på försök i två år och sedan ska det övergå i ordinarie verksamhet. Men, finansieringen är inte riktigt klar än.

Christine Wennerholm intervjuade

EFFEKTUTVÄRDERING

SAMMANFATTNING

Inledning

Läskonster utvärderades vid projekttidens slut hösten 2010 av frilansjournalisten Eva Bergstedt, Linköping på uppdrag av projektets styrgrupp. En sammanfattning av utvärderarens rapport finns i *Läskonster – nya former för lässtimulans: slutrapport från projektet Läskonster* (2010). (Rapporten återfinns också i sin helhet på Länsbibliotek Gävleborg Uppsalas hemsida). Eva Bergstedt fann att 81 procent av projektdeltagarna hade förändrat sin syn på det lässtimulerande arbetet och att 84 procent av dem hade förändrat sitt arbetssätt. Hon konstaterade också att ett par av målen, det om synliggörande av barnbibliotekariernas mediekompetens och det lässtimulerande arbetet, och det om att etablera litteraturhus på regional nivå, inte kunde sägas ha uppnåtts 2009.

MEN VAD ÅTERSTÅR av Läskonsterprojektet ett och ett halvt år efter projektets avslutande? Styrgruppen gav Eva Bergstedt återigen uppdraget och hon utgick från följande frågor: "Vad lever kvar i synen på det lässtimulerande arbetet? Har arbetssätten förnyats på ett bestående sätt? Lever de kontaktytor som etablerades under projekttiden vidare? Hur ser synligheten gentemot övriga samhället ut? Finns det några litteraturhus?" Det följande är en sammanfattning av rapporten, som även den återfinns i sin helhet på Länsbibliotek Gävleborg Uppsalas hemsida.

Metod

En enkät skickades ut till samtliga projektdeltagare. Antalet projektdeltagare var från början 78 men flyttningar, byten av tjänster m.m. gjorde att det var relevant att skicka ut enkäten till 63 personer. Eva Bergstedt har utgått från upplägget i den första utvärderingen för att resultaten ska kunna jämföras. Enkäten utformades så att deltagarna kunde utveckla sina svar, något som också har utnyttjats. Utvärderaren anser att svaren ger en fylig bild av deltagarnas åsikter och verksamhet. Nio projektdeltagare intervjuades per telefon för att få ytterligare fördjupade svar. Tre chefer, som representerade en stor, en mellanstor och en liten kommun, intervjuades också om sin syn på Läskonster och de effekter som projektet har haft. De nio länskonsulenterna som hade hållit i projektet fick frågor per e-post om de regionala litteraturhusen och i vilken mån planerna hade förverkligats.

I EFFEKTUTVÄRDERINGEN ställdes alltså delvis samma frågor som i den tidigare utvärderingen. Den utgick från två enkäter, en våren 2008 och en vid projektets slut våren 2009. Utvecklingen under och efter projektet kan alltså följas. 50 personer svarade, vilket ger en svarsfrekvens på 79 procent.

Det följande är Eva Bergstedts egen sammanfattning i effektutvärderingen

Enkätsvaren visar

- Att 92 procent anser att Läskonster har stärkt dem i deras yrkesroll.
- Att 84 procent tycker att de ha goda eller ganska goda kunskaper om böcker och andra medier.
- Att 80 procent av deltagarna har förändrat sin syn på det lässtimulerande arbetet.
- Att 69 procent har förändrat sitt arbetssätt vad gäller det lässtimulerande arbetet. 31 procent har inte gjort det.
- Att 63 procent tycker att det läsfrämjande arbetet fungerar bättre idag. 37 procent tycker inte det.
- Att 60 procent har bestående kontakter med andra kulturaktörer. 40 procent har inte det.

Men de visar också

- Att 83 procent anser att det är få/inga/några samhällsaktörer (politiker, högre tjänstemän, andra förvaltningar, medier etc) som känner till det lässtimulerande arbetet. Siffran är densamma som vid de tidigare enkätundersökningarna.
- Att 73 procent inte tycker att bibliotekspersonalens mediekompetens är tydligare utåt, mot samhället, idag jämfört med innan Läskonster startade.
- Att 56 procent inte tycker att bibliotekens läsfrämjande roll utåt mot samhället är tydligare idag. Men 44 procent anser det.
- Att cirka hälften anger att de marknadsfört det läsfrämjande arbetet efter att Läskonster avslutats. Hälften har inte gjort det.

Intervjuerna med de nio deltagarna visar

- Att det faktum att nästan alla känner sig stärka i sin yrkesroll även innebär att verksamheten får en positiv skjuts framåt. Med ett ökat självförtroende i yrkesrollen vågar man utveckla nya metoder i basverksamheten, men också i bästa fall även marknadsföra sitt arbete utåt.
- Att marknadsföring dock är den svåra biten för bibliotekspersonal. Många sätter likhetstecken mellan marknadsföring och att ta kontakt med medier, vilket innebär att sådana initiativ sällan tas. De som däremot vidgar begreppet marknadsföring till att även omfatta interna kontakter, liksom kontakter gentemot andra myndigheter, politiker etc når andra resultat och ser mer positivt på sitt marknadsföringsarbete.
- Att det finns en rad faktorer som gör att vissa lyckas bättre än andra med att arbeta i "läskonsterandan". Dessa faktorer är bland annat personlighet, tillgång till andra kulturaktörer – liksom hur samarbetet fungerar med dem, stöd från chefer, ett tillåtande klimat i organisationen samt levande nätverk mellan dem som arbetar med läsfrämjande verksamhet.
- Att följande behövs för att "läskonsterandan" ska fortsätta även i bistra ekonomiska tider: tid, ekonomi, väl fungerande samarbeten mellan förvaltningar och aktörer, fungerande litteraturhus, nätverk, drivande länsbibliotek, individuellt ansvar, att visionen hålls levande, att man ser resultat av det arbete man gör samt en drivande och stöttande chef.

Eva Bergstedt

”Men att vara stärkt i sin yrkesroll innebär inte med automatik att denna styrka märks i den konkreta verksamheten”

Intervjuerna med de tre cheferna visar

- Att de tycker att resultaten i denna effektutvärdering i stort sett är mycket positiva och även förväntade eftersom de anser att Läskonster var ett väl genomfört projekt.
- Att det råder delade meningar om det är problem med marknadsföring eller ej.
- Att ett fortsatt arbete i Läskonsters anda bland annat bygger på att nätverken mellan de biblioteksanställda hålls levande, att man som chef stöttar och ger förutsättningar för utvecklingsarbete, att samarbetet med andra förvaltningar fortsätter och att en ständig förändringsprocess med tid för reflektion pågår på biblioteken.

Konsulenternas svar vad gäller litteraturhusen visar

- Att satsningen på litteraturhus kommit olika långt i de olika länen och att definitionen av vad ett litteraturhus är varierar, vilket också var meningen. Litteraturhusen skulle kunna vara fysiska hus, mobila, virtuella eller nätverksbaserade mötesplatser som fokuserar på lässtimulans.

GÄVLEBORG, ÖREBRO-VÄSTMANLAND-SÖRMLAND, Östergötland, Uppsala och Stockholm har startat/är i startgroparna för sina respektive litteraturhus. Dalarna, Värmland och Gotland har mer eller mindre väl utvecklade nätverk för det läsfrämjande arbetet. Framtiden för litteraturhusen i de olika länen varierar, men förutsättningen är generellt sett att ett välutvecklat samarbete mellan olika aktörer fortsätter och att en långsiktig finansiering av ”husen” blir möjlig.

Reflektioner kring resultaten

Så gott som alla deltagare i Läskonster, 92 procent, tycker att de blivit stärkta i sin yrkesroll genom projektet. Även ett och ett halvt år efter att Läskonster avslutades öses lovord över projektet från deltagarna. Det är ett fint betyg.

MEN ATT VARA STÄRKT i sin yrkesroll innebär inte med automatik att denna styrka märks i den konkreta verksamheten.

HUR HAR EFFEKTERNA av Läskonster blivit för verksamhetens del? Det vill säga hur märker barn, ungdomar, skola, andra institutioner, myndigheter, politiker och allmänhet att ett lässtimulansprojekt stärkt 80-talet biblioteksanställda i deras yrkesroll?

Nya former för lässtimulans

Läskonster hade fyra mål och den förra utvärderingen från 2009 visade att måloppfyllelsen var högst vad gällde det första. Det målet handlade om att projektdeltagarna skulle ha prövat nya former för sitt lässtimulerande arbete. Som en följd av den goda uppfyllelsen av mål 1 så har också effekterna blivit bestående på vissa punkter.

RESULTATEN VISAR till exempel att 69 procent har förändrat sitt arbetssätt vad gäller det lässtimulerande arbetet. Det är en hög siffra, sju av tio deltagare jobbar annorlunda idag jämfört med tidigare och de flesta av dem tycker att arbetet fungerar bättre nu än innan Läskonster startade. De prövar nya tillvägagångssätt, samarbetar med andra och vågar mer i kontakterna med barnen/ungdomarna.

60 procent har bestående kontakter med andra kulturaktörer, vilket ger avtryck i hur det lässtimulerande arbetet genomförs.

MEN SAMMA SIFFROR visar omvänt att 31 procent inte har förändrat sitt arbetssätt och 40 procent har inte några bestående kontakter med andra kulturaktörer. Svaren från de tre intervjuade cheferna visar att de överlag tycker att resultaten som kommer fram i denna utvärdering är bra, rentav imponerande. De ser Läskonster som ett mycket väl genomfört projekt. Att inte alla når ända fram är en omöjlighet i projekt och det finns förklaringar till det, både på individ- och strukturnivå. Personlighet spelar in. Alla som deltar i ett projekt tar av olika skäl inte med sig nya lärdomar och metoder in i verksamheten. Försök till samarbeten kan också spolieras av att personkemin inte stämmer. Strukturella förklaringar kan handla om geografiska begränsningar vad gäller samarbeten, brist på pengar för att anlita kulturaktörer, att det inte finns tid för utvecklingsarbete och reflektion i vardagen. Som chefer har de ett stort ansvar, och tycker sig ta detta ansvar, för att stötta medarbetarna. Det bekräftas också av enkätundersökningen som visar att 79 procent tycker de får ett bra stöd av chefen för sitt lässtimulerande arbete.

Litteraturhus

Mål 2 och 3 handlade om att upprätta litteraturhus och finna ekonomiskt långsiktiga lösningar för några av dem. Utvärderingen 2009 visade att det fanns embryon till litteraturhus i flera av länen men inte några ekonomiskt långsiktiga lösningar. Denna utvärdering visar, via länskonsulenternas

svar, att litteraturhus nu verkligen har kommit igång i en rad län, några med mycket höga ambitioner som exempelvis det i Sandviken/Gävleborg. Den långsiktiga finansieringen är långt ifrån löst överallt, men exempelvis i Gävleborg och i samarbetet kring det mobila litteraturhuset Bubblan som sker i Örebro/Västmanland/Sörmland finns goda förhoppningar om att finansieringen kommer att lösa sig.

DET FINNS DÄRFÖR ANLEDNING att anta att litteraturhusen i några av länen kommer att bli bestående och därmed utveckla det läsfrämjande arbetet ytterligare. Effekterna av Läskonster har alltså blivit att några litteraturhus förverkligas. Som en följd har kontakterna mellan olika aktörer inom kommun och län ökat, man har fått ansikten på varandra vilket gör samarbetet enklare och naturligare.

SAMTIDIGT KAN DET FINNAS SKÅL att påminna sig om projektdeltagarnas svar i enkäten. 63 procent tycker inte att målen med att skapa litteraturhus har uppnåtts. En orsak till det är att de inte fått klart för sig vad ett litteraturhus är eftersom det kan ta sig så vitt skilda uttryck, alltifrån ett nätverk till en byggnad.

NÅGON SKRIVER SÅ HÄR i en kommentar: "...en Wikihelg med inspiration en gång om året inte känns som någon form av litteraturhus." En annan skriver: "Vi har arbetat med nätverksbaserad form, det är svårt att kalla det ett litteraturhus på något vis."

KANSKE HAR DEFINITIONEN för begreppet litteraturhus varit för vid? Så vid att i princip vilket nätverk som helst kan kallas för ett litteraturhus och att be-

”Det råder en stor osäkerhet kring begreppet marknadsföring och vad som egentligen menas med det”

greppet då förvirrar mer än sprider klarhet inom biblioteksbranschen.

Marknadsföring

Det fanns ytterligare ett mål i Läskonster. Det handlade om att marknadsföra bibliotekens mediekompetens och läsfrämjande arbete. Målet löd: ...”att projektdeltagarna har lyft fram sin mediekompetens, fått nya kontaktytor och tydliggjort sin läsfrämjande roll i ett samhällsperspektiv.” Utvärderingen 2009 visade att måluppfyllelsen inte var särskilt hög på den här punkten, målet ansågs lite luddigt och tyngdpunkten i deltagarnas arbete hade legat på mål 1. Som en logisk följd är resultatet inte heller de bästa i denna effektutvärdering, även om det också finns ljuspunkter. De biblioteksanställda tycker många gånger att ämnet marknadsföring är besvärligt, de uttrycker att ”detta är svårt”.

DE ALLRA FLESTA, 83 procent, anser att det enbart är några/få samhällsaktörer (politiker, tjänstemän, andra förvaltningar, institutioner, medier etc) som känner till det lässtimulerande arbetet som görs på biblioteken. 56 procent anser inte att bibliotekens läsfrämjande roll är tydligare utåt mot samhället idag jämfört med innan Läskonster startade.

Osäkerhet

2009 års utvärdering visade att 48 procent angav att det lässtimulerande arbetet var viktigt och prioriterat i verksamheten. Den siffran har 2011 sjunkit till 42 procent. Det är alltså en nedåtgående trend och en signal om att det är viktigt att utåt visa på

värdet av det lässtimulerande arbetet för att till exempel få tillräckligt med pengar för verksamheten.

HÄLFTEN HAR MARKNADSFÖRT det läsfrämjande arbetet efter det att Läskonster avslutats. Men hälften har inte gjort det. Att 51 procent marknadsfört arbetet kan i och för sig ses som ett positivt och glädjande resultat. Men inte minst de uppföljande intervjuerna med nio bibliotekarier visar att det råder en stor osäkerhet kring begreppet marknadsföring och vad som egentligen menas med det. Många tolkar marknadsföring snävt – som att ta kontakt med medier – och de tycker ofta detta är svårt och kravfyllt. Andra lägger in en vidare tolkning av begreppet, de innefattar även intern marknadsföring inåt mot den egna organisationen, och utåt mot andra förvaltningar/institutioner etc. Exempelvis att berätta om sitt arbete för andra myndigheter, BVC, förskola, skola, politiker med flera. Då får marknadsföringen en annan dimension. Men även bland dem som har den vidare definitionen finns det många som tvekar. De vill inte lyfta fram sig själva, tycker det är obehagligt att stå i centrum eller anser att de inte har tid till den typen av aktiviteter. Några få väljer dock denna roll och tycker då också att de lyckas bra med marknadsföringen. En del pekar på att själva läsfrämjande projektet marknadsförts, till exempel i Almedalen, men att däremot inte enskilda bibliotek gjort några marknadsföringsinsatser.

FLERA TYCKER att marknadsföringen i första hand är en chefsfråga. De intervjuade cheferna, i sin tur, håller med om att de ytterst har ansvaret för marknadsföringen, men att även medarbetarna bör vara delaktiga utifrån de perspektiv som de kan tillföra.

Genusperspektiv

I samband med chefsintervjuerna var det två av de tre som indirekt kom in på genusaspekter vad gäller problematiken med marknadsföringen. Inte minst i de mindre kommunerna är könsfördelningen ofta sådan att det är män som är beslutsfattare och högre chefer medan personalen på biblioteket oftast består av kvinnor. En bibliotekschef citeras ovan ”Mitt ständiga problem är att hela tiden berätta vad vi gör – och ändå vet inte kommuncheferna och politikerna vad vi gör. Det finns inget intresse. De har sin bild av vad ett bibliotek är och sedan lyssnar de inte...”

PÅ FÖLJDFRÅGAN om de tror att det kan handla om en genusaspekt så svarar en chef följande: ”Ja, jag har absolut tänkt så. Jag tror absolut det. Det är kvinnor som jobbar på bibliotek, de vill inte träda fram trots att de ofta är mycket kvalificerade, till exempel i teknikutveckling där de ligger långt framme jämfört med andra i den kommunala verksamheten.” Genusaspekten kan alltså ligga på två plan, dels kvinnor som är för försiktiga med att lyfta fram både sin egen och bibliotekens kompetens, dels män i beslutande ställning som har förutfattade meningar och inte lyssnar på det budskap som förs fram.

Öppen inställning

Jämfört med den förra utvärderingen så anger nu fler deltagare att de tycker de har goda eller ganska goda kunskaper om böcker och andra medier. Den aktuella siffran våren 2011 är 84 procent. År 2009 låg samma siffra på 79 procent. Detta tyder alltså på att en viss höjning av kompetensen skett. De

intervjuade bibliotekarierna bekräftar svaren som framkommer i enkäten. De anser också att de själva, eller kollegor, har tillräcklig kunskap även vad gäller nya medier, som exempelvis teve- och datorspel. (I den mån dessa finns på biblioteken.) Kanske har detta positiva utfall att göra med att viss tid har gått sedan den förra enkäten gjordes, och att en del bibliotek under denna tid kommit ikapp på detta eftersatta område. Kanske spelar den stärkta yrkesrollen också in, att man vågar ta för sig mer och öppnar upp för ny kunskap.

EN EFFEKT, som inte går att mäta men som är en spontan och positiv iakttagelse från flera bibliotekarier, är att barnen i större utsträckning känner igen bibliotekspersonalen och att flera unga verkar ha en mer öppen inställning till sitt bibliotek. De intervjuade sätter detta i samband med bland annat Läskonster och deras utvecklade och förnyade arbetssätt.

DEN HÄR UTVÄRDERINGEN visar således att Läskonster bidragit till ett antal effekter för verksamheten som kommer barn, unga och övriga samhället till del. De allra flesta har stärkts i sin yrkesroll, en yrkesstolthet och entusiasm förmedlas i svaren. En majoritet har förändrat sin syn och sitt arbetssätt på det lässtimulerande arbetet och en majoritet har bestående kontakter med andra kulturaktörer. Det finns olika former av litteraturhus på några ställen och till viss del har marknadsföring av det lässtimulerande arbetet fortsatt. Det är glädjande och stärkande. Samtidigt ska man vara medveten om att långt ifrån alla deltagare tillsammans med sina chefer lyckats avsätta spår i verksamheten.

VAD BEHÖVS DÅ för att de effekter som uppnåtts håller i sig även i tuffa nedskärningstider?

DET KÄNNETECKNANDE för de deltagare som lyckats bäst i att fortsätta arbeta i "läskonsterandan" är att de själva som personer haft en drivkraft och vilja till att pröva nytt. De har stöttats av chefer, haft ett tillåtande klimat i organisationen, behållit ett nätverk som arbetar med liknande frågor och haft geografisk/ekonomisk möjlighet att samarbeta med andra kulturaktörer.

NÄR DET GÄLLER MARKNADSFÖRING lyckas de personer bäst som ser marknadsföring som ett vitt begrepp som innefattar både intern och extern kommunikation. Med tanke på att nästan alla Läskonstdeltagare blivit stärkta i sin yrkesroll så går det sannolikt att dra slutsatsen att det även lett till att fler, om än få, vågar och vill påtala vikten av arbetet de gör för beslutsfattare, institutioner etc. Det i sig kan innebära att fler beslutsfattare fått upp ögonen för bibliotekens roll kopplat till ungas läsning, inte minst ur ett demokrati- och vidare samhällsperspektiv.

NÅGRA FRÅGOR att ställa sig är därför: Vad ska få fler biblioteksanställda att känna sig motiverade och tillräckligt stärkta för att lyfta fram bibliotekens roll i det gemensamma samhällsarbetet? Ska det ingå i biblioteksanställdas uppdrag att marknadsföra biblioteken mer? Hur ser bibliotekspersonalen idag på sitt uppdrag? Ska biblioteksutbildningarna ta ett större ansvar och lägga in flera moment kring marknadsföring i sina kurser? Ska rekryteringen till biblioteken se annorlunda ut så att större krav på ett utåtriktat arbete ställs på de personer som anställs? Eller ska professionella marknadsförare anställas?

Tidsbrist

En annan fråga att diskutera är den brist på tid som många hänvisar till. I allt kärvare ekonomiska tider går det inte att räkna med mer pengar till biblioteken. Hur ska man då prioritera den tid och de

resurser som finns? Går det att tänka på ett annat sätt för att komma åt tidsbristen? Innebär exempelvis utvecklade samarbeten med andra kulturaktörer en långsiktig tidsbesparing? Det vill säga att ett samarbete även lyfter av en viss arbetsbörda i och med att ansvaret delas av flera. Kan biblioteksnätverken leda till att man inte behöver uppfinna hjulet mer än en gång? Går det vardagliga arbetet på biblioteken att effektivisera? Styr cheferna arbetet tillräckligt tydligt, effektivt och i rätt riktning? Hur ser deras styrning ut? Skiljer den sig åt beroende på om de arbetar i en liten eller större kommun? Kan samarbetet nära kollegor emellan utvecklas eller förändras? Kan barn och unga engageras i det läsfrämjande arbetet och på så vis få med sig nya grupper unga?

LÄSKONSTER HAR LETT TILL en stor entusiasm och arbetsglädje bland de flesta deltagare. Med tanke på den positiva kraft som växt fram kan man tänka sig att det finns många idéer bland deltagarna själva om hur de kan utveckla arbetet vidare.

Nationellt intresse

Dessutom framhålls nu vikten av det läsfrämjande arbetet på regeringsnivå. Den negativa utvecklingen vad gäller barns och ungas läsförståelse uppmärksammas i den litteraturutredning som regeringen tillsatt våren 2011. Ett av uppdragen är att föreslå läsfrämjande åtgärder och stärka litteraturens ställning i skolan. Utredarna ska bland annat analysera det allmänna biblioteksväsendets roll för att främja läsning. Uppdraget ska vara klart i september 2012. Bibliotekens roll i ett samhällsperspektiv blir därmed än mer aktuell.

Eva Bergstedts

AVSLUTNING

ETT STORT PROJEKT är genomfört. Vi har försökt inspirera till nya grepp för bibliotekens lässtimulans och läsfrämjande genom olika konstformer och nya lokala samarbetspartner. Många roliga och inspirerande lokala aktiviteter blev resultatet. Vi har försökt slå ett slag för en planerad och genomtänkt marknadsföring av barnbibliotekens arbete. Även om inte genomslaget har blivit så stort har vi redovisat metoder och erfarenheter som kan användas i kommande satsningar. Vi har utvärderat projektet med hjälp av en extern utvärderare, inte bara en gång utan också genom en effektutvärdering efter 1,5 år, vilket ger värdefullt material för framtida utvecklingsarbete. Projektets tre första år finns redovisade i rapporten *Läskonster – nya former för lässtimulans* (2010) och det tredje året redovisas i denna uppföljande rapport. Och vi har, för att stimulera diskussionen och ge kommande läsprojekt en stadigare teoretisk grund att stå på, gett BHS i uppdrag att närstudera ett hundratal läsprojekt. Resultatet är en studie av Amira Sofie Sandin, *Barnbibliotek och lässtimulans – delaktighet, förhållningssätt, samarbete*, som kommer ut hösten 2011.

ETT MYCKET TYDLIGT RESULTAT av projektets utvärderingar, rapporter och skrifter är ett närmast omätligt behov av kontinuerlig fortbildning, inspira-

tionsdagar och nätverksbyggande. BHS erbjuder för närvarande kurser i barnbiblioteksverksamhet och dessa måste bli regelbundet återkommande. Läns- och regionbibliotekens uppgift är naturligtvis också viktig och här hoppas vi på mer samarbete mellan läns- och regionbibliotek och större projekt med fortbildning som en del. I flera sammanhang efterlyser också deltagarna mötesplatser och nätverk för inspiration och erfarenhetsutbyte så att deras yrkesroll stärks och motivationen hålls vid liv. Sådana kan ordnas på flera sätt och detta också är en fråga som läns- och regionbiblioteken borde diskutera tillsammans. Vi är benägna att dra slutsatsen att fysiska mötesplatser kan spela en större roll än digitala, men kanske beror det på att de digitala ännu inte har funnit sin form. Förankringen på det lokala biblioteket och chefs stöd är naturligtvis en förutsättning för ett framgångsrikt arbete.

PÅ NATIONELL NIVÅ är, förutom fortbildning, även mera forskning och mätmetoder för utvärdering samt projekt som utforskar den digitala världens möjligheter för lässtimulansen nödvändiga insatser. Eftersom barnbiblioteksverksamheten är en så stor och viktig del av folkbibliotekens arbete måste de nationella aktörerna, Kulturrådet, KB, utbildningsarna i biblioteks- och informationsvetenskap, Svensk

”Jag förstår kanske inte riktigt vad det är huset ska vara till för men det verkar liksom ändå bra och jag gillar hus och böcker.”

Biblioteksörening, Barnbibliotekscentrum och läns- och regionbiblioteken, alla ta sin del av ansvaret genom strategiska och rejäla satsningar.

DEN STÖRSTA OCH SVÅRASTE utmaningen med projektet Läskonster var att förankra och pröva idén om litteraturhus i en bibliotekskontext. Vi ställer i förordet till den här slutrapporten frågan om litteraturhus är ett bra och utvecklingsbart begrepp eller om det är ett begrepp som snarare hindrar och begränsar eller kanske rent av provocerar?

I RAPPORTEN VISAR VI hur litteraturhusidén format sig i de olika länen: en webbaserad skrivlustsida, några kompetens- och kulturnätverk, bibliotek som litteraturhus, ett mobilt litteraturhus i form av en husvagn, ett vandrande Berättarskåp, en årlig mötesplats för kompetensutveckling, en årlig litteraturfestival och förberedelser för ett litteraturhus i ett kommande kulturhus i Sandviken som ska finnas i sinnevärlden 2013.

LITTERATURHUSIDÉERNA DYKER UPP här och där. I Lund finns planer på ett litteraturhus och på Facebook finns möjligheter att tycka till om idén. Där skriver till exempel författaren Tomas Löfström: ”Jag förstår kanske inte riktigt vad det är huset ska vara till för men det verkar liksom ändå bra och jag gillar hus och böcker.” Uttalandet är ett exempel på en i grunden positiv hållning till litteraturhus och den potential, som finns i ordet. I Uppsala finns en liknande, långt kommen diskussion som går

under namnet Litterära rum och även där provas definitionen av begreppet litteraturhus. Men ”litteratur” och ”litteraturhus” kan också provocera, vilket framgår av rapporten från Sandviken. Ett mer skeptiskt förhållningssätt finns också uttryckt i effektutvärderingen av Läskonster: ”Litteraturhus är inte jordat i Sverige ... Tror att frågor som ’vad är skillnaden på Litteraturhus och bibliotek’ kan finnas ... Det kan finnas en risk att litteraturhusen splittras om vi inte har eller bildar ett starkt nätverk kring begreppet... Litteraturhustanken behöver jordas och utvecklas”. Eva Bergstedt skriver vidare i effektutvärderingen: ”Kanske har definitionen för begreppet litteraturhus varit för vid? Så vid att i princip vilket nätverk som helst kan kallas för ett litteraturhus och att begreppet då förvirrar mer än det sprider klarhet inom biblioteksbranschen.”

I EN TID DÅ BIBLIOTEK GÖR stora ansträngningar för att sprida bilden av att stå för något långt mer än traditionella medier kan det också vara problematiskt att låta sig inspireras av den till synes snäva litteraturhusidén. Webbiblioteket, digitala och sociala medier hur ryms det i begreppet? I den intervjuundersökning av barns syn på läsning och bibliotek som Svensk Biblioteksörening har genomfört och Åse Hedemark har analyserat (redovisad i *Barn berättar – en studie av 10-åringars syn på läsning och bibliotek*, 2010), efterfrågar barnen andra medier på biblioteken och vill att lässtimulans även ska omfatta dessa. Amira Sofie Sandin, författare till den ovan nämnda studien av läsprojekt, efterly-

”Måhända är litteraturhusidén som konkurrent till idén med bibliotek en provokatör som i förlängningen kan fungera utvecklande.”

ser också bättre kunskaper och större medvetenhet hos barnbibliotekspersonalen om den medievärld som barn rör sig i och som bör tas in i det lässtimulerande arbetet (Sandin 2011, s. 167 ff).

DE NYA BARNBIBLIOTEK som har skapats de senaste åren har olika profiler. Som exempel kan nämnas att TioTretton i Kulturhuset i Stockholm kallar sig ”biblioteket för alla sinnen” och arbetar med film, musik, litteratur, dataspel och matlagning i labb och verkstäder. Luma bibliotek, också det i Stockholm, är ”Stockholms lekfullaste bibliotek” och där är alltså inriktningen lek och leksaker men också skapande verksamhet. I Norrviken i Sollenluna kommun har personalen skapat ett småbarnsbibliotek utifrån Reggio Emilia-pedagogiken, med tyngdpunkt på bilderböcker och berättande men med film och skapande som viktiga inslag. I Stockholms invigs hösten 2011 Palatset, ett hus för upplevelser och eget skapande inom alla konstarter. Det kallas inte bibliotek men litteraturen är en av konstarterna. Det är alltså tydligt att det pågår försök att vidga barns medie-, konst- och litteraturvärld för att ge dem upplevelser och möjligheter att finna sina egna uttrycksformer. Påverkansmöjligheter och delaktighet är också nödvändiga verktyg, något som alla de nämnda verksamheterna framhåller.

TROTS SKEPSIS OCH INVÄNDNINGAR anser vi ändå att visionen om ett eller flera litteraturhus har främjat det kreativa tänkandet kring lässtimulans. Diskussionerna har öppnat tankarna åt olika håll och ett

förnyelsearbete har inletts som inte hade kommit igång utan denna vision. En vinst kan vara att till exempel bild- och dramapedagoger och barnbibliotekarier upptäcker varandras kompetenser och nyttan av att använda varandra inom sina respektive områden. Samarbetet kan lyftas till en nivå där yrkesrollen förändras.

MEN FRAMFÖR ALLT pekar diskussionerna mot ett framtida bibliotek som inte är en fridlyst plats för det skrivna ordet utan också ett kulturhus med verkstäder, rum för barn, unga, vuxna där bibliotekspersonal arbetar tillsammans med andra yrkeskompetenser som musiklärare, dramapedagoger, bildkonstnärer, författare eller utövare av andra estetiska uttrycksformer. Samtidigt tror vi att den litterära berättelsen (i tryckta böcker) och konstbilden (i bilderböcker och illustrerade böcker) kommer att ha en fortsatt stark ställning på biblioteken. Det gäller för biblioteken att anta utmaningen att ge plats för kreativa uttryck av olika slag och i det arbetet involvera användarna, barn, unga och vuxna. Av erfarenhet vet vi att processer kan få fart tack vare något som provocerar. Måhända är litteraturhusidén som konkurrent till idén med bibliotek en provokatör som i förlängningen kan fungera utvecklande.

Solveig Hedenström, Lena Lundgren

LITTERATUR

Litteratur

Althoff, Johan (2006). *Nattpäron: en bok om att hitta på, tänka och berätta*. Stockholm: Bonnier Carlsen, Rabén & Sjögren i samarbete med Riksställningar.

Bergstedt, Eva (2009). *Utvärdering av projektet Läskonster*. Uppsala: Länsbibliotek Gävleborg Uppsala. Tillgänglig via www.lansbibliotekgavleborg.gu.se [2011-08-16]

Bergstedt, Eva (2011). *Läskonster: en utvärdering av projektets effekter på arbetet med lässtimulans*. Uppsala: Länsbibliotek Gävleborg Uppsala. Tillgänglig via www.lansbibliotekgavleborg.gu.se [2011-08-16]

Barnet, platsen, tiden: teorier och forskning i barnbibliotekets omvärld (2010). Stockholm: Regionbibliotek Stockholm. Tillgänglig via www.regionbiblioteket.stockholm.se under Publicerat [2011-08-16].

Fast, Carina (2007). *Sju barn lär sig läsa och skriva: familjeliv och populärkultur i möte med förskola och skola*. Diss. Uppsala: Uppsala universitet.

FN:s konvention om barnets rättigheter (1989). Stockholm: Rädda Barnen. Tillgänglig via www.rb.se/vartarbete/barnkonventionen/Pages/langversion.aspx [2011-08-16].

Hedemark, Åse (2010). *Barn berättar: en studie av 10-åringars syn på läsning och bibliotek*. Stockholm: Svensk Biblioteksforening. Tillgänglig via www.biblioteksforeningen.org/organisation/dokument/pdf/barnrapport.pdf [2011-08-16].

Hedenström, Solveig, Holmén, Annika & Lundgren, Lena (2010). *Läskonster: nya former för lässtimulans: slutrapport från projektet Läskonster*. Uppsala: Länsbibliotek Gävleborg Uppsala. Tillgänglig via www.lansbibliotekgavleborg.gu.se [2011-08-16]

På barns och ungdomars villkor: Svensk Biblioteksforenings rekommendationer för folkbibliotekens barn- och ungdomsverksamhet (2003). Stockholm: Svensk Biblioteksforening. Tillgänglig via www.biblioteksforeningen.org/organisation/dokument/pdf/Barnrek.pdf [2011-08-16].

Rydsjö, Kerstin & Elf, AnnaCarin (2007). *Studier av barn- och ungdomsbibliotek: en kunskapsöversikt*. Stockholm: Regionbibliotek Stockholm. Tillgänglig via www.regionbiblioteket.stockholm.se (under Publicerat) [2011-08-16].

Tänka framåt men göra nu: så stärker vi barnkulturen: betänkande av kommittén Aktionsgruppen för barnkultur (2006). Stockholm: Fritze. (SOU 2006:45)

Webbplatser

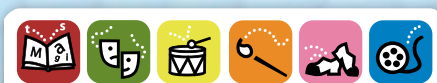
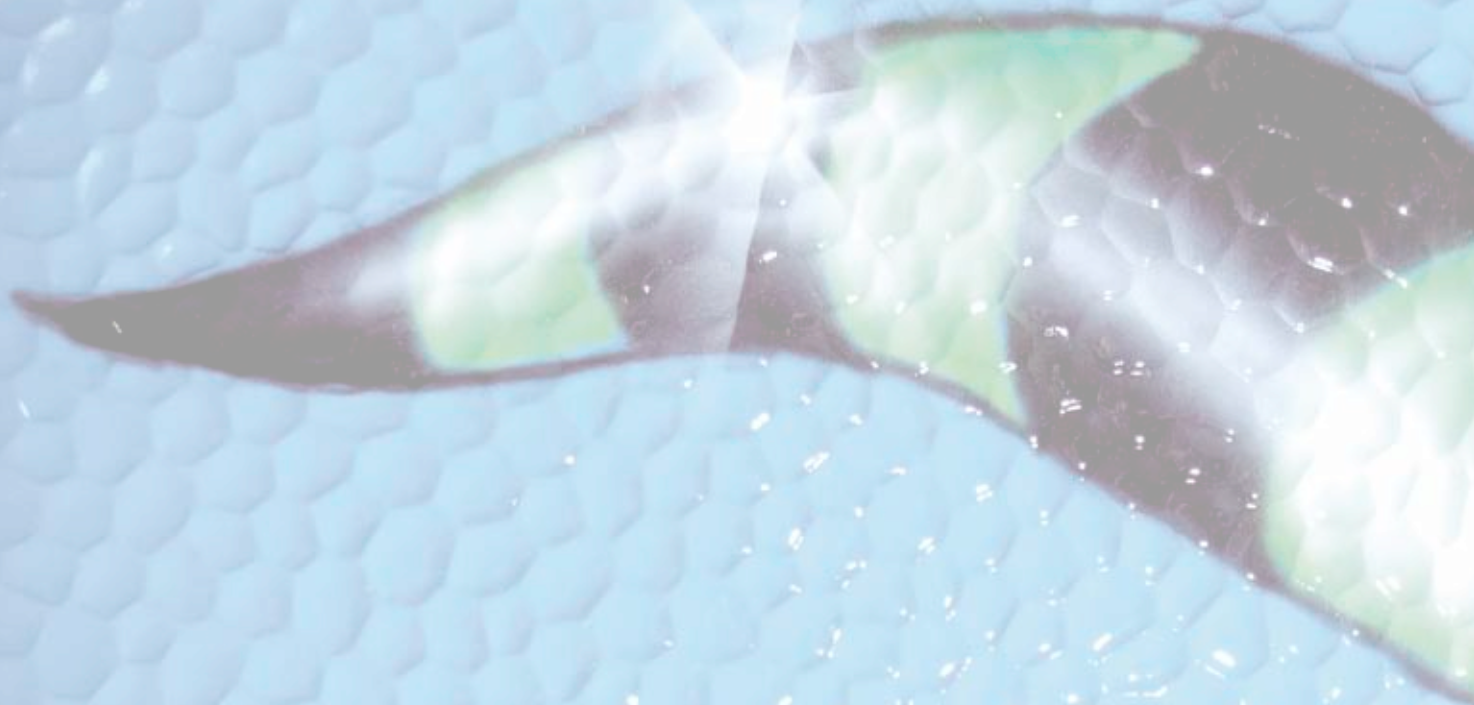
LesArt: www.lesart.org

Litteraturhuset i Sandviken: www.sandviken.se/litteraturhuset

Löfström, Thomas: www.sv-se.facebook.com/pages/Framtidens-Litteraturhus-i-Lund/206051389427179?sk=wall

Squoosh: www.squoosh.se

Läskonster

LITTERATURHUS – RUM FÖR LÄSKONSTER

I målen för Läskonsterprojektet ingick att bygga upp regionala litteraturhus i någon form: fysiska, digitala, mobila, som nätverk eller mötesplatser för fortbildning och experimenterande kring lässtimulans. Den delen av projektet var bara påbörjad 2009 och kunde inte redovisas i den första rapporten från 2010. Arbetet har nu kommit en bit på väg och i denna rapport berättas det om vilka olika uttryck som litteraturhusidén tagit sig i de olika länen. Litteraturhus som begrepp problematiseras och diskuteras. Är det ett bra och utvecklingsbart begrepp eller är det ett hinder som begränsar?

I rapporten finns också en sammanfattning av de mer långsiktiga effekterna av projektet som Eva Bergstedt, frilansjournalist, gjorde våren 2011.

Länsbiblioteken i Mellansverige, LIM